

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Tereza Havelková

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

A

**VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI**

Hodnotový svět současné mládeže

Autor: Tereza Havelková

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Procházka, Ph.D

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Datum odevzdání: 30. 3. 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma
»**Hodnotový svět současné mládeže**«
jsem vypracovala samostatně.

Použitou literaturu a podkladové materiály
uvádím v příloženém seznamu literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., v platném znění souhlasím se zveřejněním
své bakalářské práce,
a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části
databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích
na jejích internetových stránkách.

České Budějovice, březen 2010

podpis studenta

Poděkování

Za vedení a pomoc při zpracování této práce
bych chtěla poděkovat především
Mgr. Miroslavu Procházkovi Ph.D. a celé mojí rodině

Anotace

Hodnotový svět současné mládeže

Cílem práce je zaměřit se pomocí dotazníkového šetření na hodnotovou orientaci mládeže a zjistit, jaké hodnoty současná mládež preferuje.

Teoretická část práce si klade za cíl vysvětlit jednotlivé klíčové pojmy. Přibližuje názory různých odborníků, kteří se tímto tématem zabývali.

Praktická část je zaměřena na vyhodnocení získaných údajů a popsání výsledků. Dotazník má za úkol zjistit, jaké hodnoty mládež uznává, co považuje v životě za nejdůležitější a jaké z patologických jevů společnosti nejvíce odsuzuje. Dále by měl odhalit, jestli má mládež nějaké vzory a v případě, že ano, tak jaké. Výzkum bude také zaměřen na vývoj hodnot s přihlédnutím k věku, na rozdíly mezi chlapci a dívkami a na rozdílnost v hodnotách, vznikajících jiným místem bydliště a jinou sociální vrstvou.

březen 2010

Abstract

The value world of present youth

The aim of this work is to focus on using a questionnaire survey on the value orientation of youth and find out what values present youth prefers.

The theoretical part of the work aims to explain individual key concepts. Closer to the views of different experts who have dealt with this topic.

The practical part is focused on the evaluation of the collected data and description of the results. The questionnaire has task to find out what values the young people recognize, what considers in life of the most important and which pathologies of the community most condemns. Continue should reveal, if the young people have some views and in the case that they have, so what. The research will be also focus on the development of values with consideration of the age, the differences between boys and girls and disparity in values rising due to another place of residence and another social strata.

March 2010

1 Obsah

1	Obsah.....	7
2	Úvod	8
3	Teoretická část.....	9
3.1	Dospívání	9
3.2	Vymezení pojmů pubescence a adolescence	9
3.2.1	Pubescence.....	9
3.2.2	Adolescence.....	12
3.3	Hodnoty:	15
3.3.1	Hodnotové vědomí:	16
3.3.2	Hodnotová orientace:.....	16
3.3.3	Hodnotový systém:	18
3.3.4	Klasifikace hodnot:.....	18
3.4	Postoje:.....	19
3.5	Motivy:.....	21
3.6	Potřeby:	21
3.7	Vzory:	22
3.8	Předchozí výzkumy odborníků:	23
4	Praktická část.....	25
4.1	Popis problematiky	25
4.2	Cíle praktické části BP	25
4.3	Metody výzkumu	25
4.4	Charakteristika výzkumného vzorku	26
4.5	Stručný popis výzkumného prostředí:	26
4.6	Charakteristika respondentů	28
4.7	Předpoklady BP	30
4.8	Výsledky dotazníkového šetření	31
5	Závěr.....	49
6	Seznam použité literatury	51
7	Přílohy:	53
7.1	Seznam příloh:	53
7.1.1	Dotazník	53

2 Úvod

Úvodem bych se chtěla zmínit o tom, proč jsem si ke zpracování mé bakalářské práce zvolila téma hodnotový svět současné mládeže. Jde o téma, o kterém už bylo mnoho napsáno. Myslím si, že se jedná o téma velmi aktuální, o kterém se velmi často mluví. Neznám nikoho, kdo by k tématu hodnotové orientace mládeže neměl co říci a kdo by neměl na toto téma svůj názor.

Bohužel převážně u starší generace se často setkávám s negativním pohledem.

Mnohokrát jsem vyslechla názory, že současná mládež uznává pouze povrchní hodnoty, nebo dokonce, že mladí žádné hodnoty nemají.

Já s tímto názorem nesouhlasím a rozhodla jsem se, že se sama pokusím zjistit, jaká je situace doopravdy. Nejvhodnějším způsobem, jak provést výzkum, se mi jevil dotazník.

Období pubescence a adolescence vnímám jako velice složitou etapu v životě každého člověka. Při výzkumu hodnot mládeže může být jistou komplikací fakt, že v tomto životním období ještě žádný mladý člověk nemá vytvořený pevný žebříček hodnot a tím, jak získává nové životní zkušenosti, dochází k tomu, že často své názory a hodnoty mění. Je to dáno tím, že jeho osobnost se teprve vyvíjí.

3 Teoretická část

Předmětem výzkumu této práce jsou hodnoty a hodnotová orientace současné mládeže. Teoretická část proto bude zaměřena především na vysvětlení klíčových pojmů. V první části se zaměří na vymezení pubescence a adolescence z hlediska vývojové psychologie a v části druhé se bude zabývat problematikou hodnot, postojů a potřeb.

3.1 Dospívání

Dle Janošové¹ lze dospívání chápat jako proces zásadních biologických, psychologických a sociálních změn, jejichž prostřednictvím začíná jedinec v průběhu příslušného vývojového období postupně získávat kompetence dospělého.

Na biologické rovině se jedná o dozrání tělesných funkcí, souvisejících se schopností reprodukce, jejichž nezralostí se jedinec doposud lišil od dospělých. Podobně je tomu také na rovině psychické. Dospívající začíná být schopen používat složitější kognitivní postupy, po kvalitativní stránce myšlení mezi starším adolescentem a dospělým není rozdíl. Prvek, jímž se příslušníci generace dospívajících a dospělých liší nejdéle, je povahy sociální.

Janošová dále uvádí, že změny tělesného zrání hluboce ovlivňují celkovou identitu jedince. Tím, že vedou ke zvýrazňování rozdílů mezi chlapci a dívkami, také iniciují vývojový posun v jejich rodové identitě. Vnější sociální odezvou na tento vývojový zvrát je změna požadavků na chování chlapců a dívek.

3.2 Vymezení pojmů pubescence a adolescence

3.2.1 Pubescence

Pubescence (v české terminologii dospívání) se obvykle ohraničuje časovým intervalem 11–15 let, přičemž někteří autoři ji ještě vnitřně diferencují, nejčastěji na prepubertu a pubertu.²

Právě v období dospívání a mládí jsou značně individuální a skupinové rozdíly. Výrazné jsou rozdíly mezi chlapci a dívkami: u chlapců nastává dospívání (biologicky i sociálně psychicky) později, ale zpravidla prudčeji, sexuální potřeby se i v nich projevují

¹ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 288 s. ISBN 978–80–247–2284–9. s. 196–197

² MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 9

silněji a v méně sublimovaných formách a také agresivní chování je častěji v hrubých podobách.³

3.2.1.1 Tělesný vývoj:

Kern⁴ uvádí, že pohlavní dozrání i tělesný růst jsou výsledkem komplikovaného procesu střídavého podněcování a utlumování činnosti žláz s vnitřní sekrecí, jejichž hormonální aktivita oba procesy spouští a řídí. Kromě toho mají na průběh puberty také vnější vlivy.

Myslí si, že zvláštním problémem je fenomén sekundární akcelerace. Průběh vývoje se proti minulosti zrychluje, puberta nastává dříve než minulosti. Například dívky začínají dnes menstruovat asi o tři roky dříve než před 130 lety; analogicky je tomu také s první polucí chlapců.

Macek⁵ se dále zmiňuje o tom, že pubertální změny, včetně růstu, zrání a reprodukčních schopností, jsou sledovány v mnoha zemích. Ukazuje se, že jsou univerzální, jejich načasování je dáno takovými faktory jako socioekonomický status, výživa či systém zdravotní péče. Je zajímavé, že často zmiňovaný trend sekundární akcelerace je zřetelnější u dívek žijících v lepších podmínkách než u dívek žijících v podmínkách horších.

Janošová⁶ se domnívá, že proces dospívání bývá v případě dívek považován za traumatictější než dospívání chlapců a je mu věnována větší odborná i laická pozornost. Jedním z důvodů této skutečnosti je příchod menstruace.

Hlavní známkou tělesné dospělosti chlapců je spermiogeneze. Výron spermatu je u chlapců spjat s pocitem nové, vesměs pozitivní kvality, se zážitkem orgasmu.

3.2.1.2 Psychosociální vývoj:

Tělesné proměny, nová kvalitativní úroveň uvažování a hormonálně podmíněné výkyvy nálad vedou u dospívajících k zásadním osobnostním změnám. Dochází u nich k růstu egocentrismu, který se projevuje také větší introverzí. Nejvíce znejistělou věkovou

³ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 113

⁴ KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 177

⁵ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 44

⁶ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9. s. 199

skupinou jsou podle výzkumů dospívající ve věku 12 a 13 let, přičemž hlubší pocity nejistoty byly zaznamenány u dívek, a to i u dívek atraktivních.⁷

Intelektuální vývoj vnímání v pubescenci má stále vyšší úroveň. Stává se přesnějším, bohatším na detaily, mnohostrannějším v obsahu a cílevědomějším.⁸

Počínaje asi dvanáctým rokem začíná ve vývoji myšlení období, v němž uvažování dostává podobu formálních operací.⁹

Říčan¹⁰ se dále zmiňuje o tom, že myslet formálně znamená myslet nezávisle na obsahu. Říká, že formálně logické operace také umožňují myslet o neskutečném, neexistujícím „kdyby“. Tato schopnost podněcuje i mravní usuzování. Pubescent si klade otázky týkající se vesmíru a lidského života, včetně smrti. Uvažuje kriticky o smyslu hodnot, které mu společnost vštěpuje. Byl-li vychován nábožensky, pochybuje o bohu – bude tak pochybovat o jakémkoli světovém názoru. Jeho intelekt poprvé proniká do hloubky pojmů jako je hmota, čas, příčina, ale i pravda, spravedlnost a právo. Objevuje se také schopnost psychologického myšlení, zájem o to, jak se lidé povahově liší, jaké jsou pohnutky jejich jednání.

U pubescentů vzniká nejistota v roli způsobená tím, že jejich role dítěte již není akceptována a dosud si nejsou jisti jako dospělí. V této nejistotě mají svůj důvod konflikty vznikající v pubertě a dospívání většinou mezi rodiči a dětmi¹¹

Říčan¹² se zabývá kritikou a dokonce vzpourou u pubescentů. Říká, že můžeme dokonce mluvit o pubescentním negativismu, tentokrát však nejde o vzdor jako v batolecím věku, nýbrž o útok na autority. Pubescent sleduje chování rodičů, diskutuje o jejich názorech a někdy až nápadně zastává právě opačné stanovisko než oni. Vzpoura se týká i dalších autorit, zejména učitelů.

Dále uvádí, že myšlenka vzpoury proti starému ve jménu nového je dalším statkem našeho kulturního dědictví. Pubescent se této myšlenky chápe ještě napůl dětsky, vyhovuje jeho sklonu k negativismu. Má však už dost rozumu a zkušenosti k tomu, aby viděl řadu

⁷ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9. s. 209

⁸ ŠTEFANOVIČ, Jozef. *Psychologie: pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. s. 337

⁹ ŠTEFANOVIČ, Jozef. *Psychologie: pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. s. 440

¹⁰ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 188 – 189

¹¹ KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 177–178

¹² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 194

věcí, proti nimž je na místě se bouřit, o nichž je třeba rozčileně diskutovat, kvůli nimž stojí za to riskovat konflikt.¹³

Osobní nejistota se projevuje také sníženou tolerancí dospívajících. K projevům kritičnosti, odmítání či posměchu vůči nestandardnímu chování druhých dochází především v přítomnosti vrstevnické skupiny. Růst tolerance je zřetelný u starších dospívajících, což se projevuje například v jejich postojích vůči různým menšinám.¹⁴

Kaufmannová – Huberová¹⁵ se zabývá důležitostmi rituálů v pubertě. Tvrdí, že jejich smysl spočívá v nalezení vlastní identity, v poznání svého nadání, silných a slabých stránek, v odpoutání od rodičů, v tom, že se jedinec stává dospělým, svéprávným člověkem, v nalezení pocitu sounáležitosti k nějakému novému společenství a ve zvládání strachu, protože každý z těchto kroků znejišťuje a nahání strach. Dále uvádí, že nová náboženství, mládežnické sekty a extrémní náboženská seskupení tuto potřebu dávno rozeznaly. Nabízejí mladistvým rituály, a tím je silně vážou na své společenství.

3.2.2 Adolescence

Slovo adolescence je odvozen od latinského slovesa *adolescere* (dorůstat, dospívat, mohutnět). Jako termín označující určité období života člověka bylo toto slovo použito poprvé v 15. století.¹⁶

Časové vymezení a specifikace tohoto období se u jednotlivých autorů velmi liší. V evropské psychologii se adolescence tradičně oddělovala od puberty. Adolescence (v české terminologii mládí) je většinou datována od 15 do 20 (22) let. Počátek je spojován s plnou reprodukční zralostí, v jejím průběhu se obvykle ukončuje tělesný růst. Pro ukončení jsou důležitá kritéria psychologická, sociologická a pedagogická.¹⁷

Štefanovič¹⁸ dále uvádí, že za kritéria psychické dospělosti se obecně považují tyto skutečnosti: výběr povolání, resp. zařazení se do pracovního procesu; tendence uvážené volby životního partnera, resp. uzavření manželství; osamostatnění se od rodičovské kontroly a opory a přechod na sebekontrolu a spoléhání na sebe samého, samostatnost v rozhodování, jednání, chování, získání emocionální rovnováhy s převahou pozitivních

¹³ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 203

¹⁴ JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 288 s. ISBN 978-80-247-2284-9. s. 212

¹⁵ KAUFMANNOVÁ – HUBEROVÁ, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 52 – 53

¹⁶ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 9

¹⁷ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 9

¹⁸ ŠTEFANOVIČ, Jozef. *Psychologie: pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. s. 357

citů; racionální (nikoli emocionální) objektivní posuzování situací životních problémů a konfliktů, cílevědomé úsilí o jejich řešení (nikoli únik před nimi); vřazení se do společenské skupiny, vědomí společenské akceptace, přiměřená tolerance ve společenských vztazích, samostatnost a kritické myšlení; vytvoření světového názoru, vlastních názorů a postojů, morálního kodexu a jejich uplatňování v praxi; přiměřené trávení volného času aj.

3.2.2.1 Tělesný vývoj:

V adolescenci se tělesný vývoj dokončuje. Růstový vývoj se výrazně zpomaluje a výrazně se zmenšuje přibírání na váze.¹⁹

Výraznější vývoj je v pohybové oblasti. Pohyby adolescentů jsou opět dobře koordinované, harmonické a ladné. Mladík a dívka jsou na vrcholu své fyzické výkonnosti.²⁰

Říčan²¹ k tomuto dále uvádí, že pohyby údů jsou souladnější, mizí jejich klackovitost – nastává vhodná doba pro nácvik tance.

Osmnáctiletí mladíci jsou – pokud jde o hormony – na vrcholu své sexuální aktivity: denní produkce testosteronu je maximální. U ženy je vrchol sexuální aktivity kolem třicátého roku.²²

3.2.2.2 Psychosociální vývoj:

Čáp²³ se zmiňuje, že po relativním překonání vyhrocených konfliktů se situace „uklidňuje“, proto se také adolescence chápe jako období méně kritické než puberta.

Macek²⁴ dodává, že střední a pozdní adolescence jsou charakteristické jak odezníváním náladovosti a vysoké lability, tak přibýváním a diferenciací silných prožitků, jakož i procesem jejich integrace do nových kvalit. Zvláštní význam ve střední adolescenci získávají emoce a city související s erotickou sférou života, estetické city a mravní cítění. Je to často i období „prvního vystřízlivění“, jež člověk zažívá při konfrontaci reality všedního dne se svými vysněnými představami a ideály.

¹⁹ ŠTEFANOVIČ, Jozef. *Psychologie: pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. s. 358

²⁰ ŠTEFANOVIČ, Jozef. *Psychologie: pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. s. 359

²¹ ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 207

²² ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. s. 209

²³ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 113

²⁴ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 48

Podstatné rysy adolescence bývají spatřovány ve dvou navzájem se doplňujících, ovlivňujících a integrujících procesech: ve vyhraňování osobnosti (personalizace a individualizace) a ve včleňování do užších a širších společenských vztahů (socializace).²⁵

U adolescentů dochází k sebereflexi. Díky nárůstu intelektuální zralosti je dospívající ve větší míře schopný vyrovnávat se svým prostředím a zaujímat k němu kritická stanoviska. Objevuje sám sebe jako samostatně myslícího a jednajícího jedince. Jeho zájem o vlastní psychické dění a duševní dění blízkých osob narůstá, prohlubuje se jeho pochopení sociálních, politických, a historických souvislostí.²⁶

Macek²⁷ uvádí, že empirické výzkumy ukazují, že větší rozpor mezi aktuálním obrazem sebe samého a požadovaným standardem najdeme obvykle u starších adolescentů než u mladších. V představě ideálního já se obě pohlaví tolik neliší. Pro většinu adolescentek i adolescentů jde o dobře adaptovanou, druhými lidmi pozitivně přijímanou a aktivní osobnost, se spíše maskulinními charakteristikami. V důsledku toho je reálné já dívek vzdáleno ideálu více než reálné já chlapců.

Dále tvrdí, že z obsahového hlediska se dívčí a chlapecké sebepojetí obvykle příliš neliší. Za důležitý aspekt lze považovat výkonové charakteristiky, jež jsou vztahovány zejména ke škole. Jinou důležitou oblastí sebepojetí dospívajících jsou charakteristiky, kterými se vymezují v interpersonálních vztazích – dominance, sociální prestiž, přátelství, sympatičnost. Třetí oblastí jsou charakterové vlastnosti.²⁸

Adolescence je pátým z celkově osmi stádií životního cyklu. Vývojový úkol je tu formulován jako vytvoření identity vlastního já. Dosažení identity je jako finální stadium adolescence spojeno s prohlubováním sebereflexe, s aktivitou a se subjektivní potřebou vytvořit smysluplnou kontinuitu mezi vlastní minulostí, přítomností a budoucností.²⁹

Helus³⁰ uvádí, že vůdčím tématem páté fáze vývoje osobnosti je téma převahy osobní identity nad neuspořádaností rozmanitých rolí. Termínem osobní identita označujeme vědomí sebe sama, založené na základních, vyhraňujících se životních stanoviscích, plánech životní cesty, klíčových vztazích, hodnotách a názorech. Vytvoření osobní identity završuje toto období a je důležitým předpokladem pro přechod k dalšímu

²⁵ TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 72

²⁶ KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 178

²⁷ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 50

²⁸ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 50

²⁹ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 19 a 21

³⁰ HELUS, Zdeněk. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1995. s. 113 – 114

tématu. Důležitým činitelem vytváření osobní identity jsou vzory a ideály, mezi nimiž se jedinec rozhoduje.

3.3 Hodnoty:

Hodnoty, tj. cíle nebo momenty, ke kterým se vztahují potřeby člověka; různí lidé se liší odlišnou hierarchií hodnot, tj. tím, kterým hodnotám dávají přednost před druhými.³¹

Taxová³² dodává, že význam hodnot a jejich hierarchický systém je determinován společensky. Vyjadřuje to, co je pro společnost užitečné, prospěšné, cenné v současnosti i budoucnosti. Společenský hodnotový systém obsahuje celé okruhy hodnot – ekonomické, ideologické, politické, etické, estetické, kulturní, biologické, vzdělávací atd. Mládež se s nimi setkává nejen ve formě společenských očekávání a požadavků, ale i ve formě individuálních hodnotových systémů lidí a skupin, se kterými je v bezprostředním kontaktu.

Hodnoty a normy jsou těmi činiteli, kteří orientují aktivitu chování a prožívání i celek osobnostních psychofyziologických procesů tak, aby se tyto předměty a instituce vyjevovaly právě ve svém sociokulturním významu, jako závazné společenské skutečnosti.³³

Nekonečný³⁴ dále zmiňuje, že významné je to, co jedinci přináší nebo signalizuje něco příjemného. Významné příjmemosti se označují jako hodnoty, omezíme-li pojem hodnoty na významné subjektivní dobro. Smysluplnost lidského jednání pak může být identifikována v termínech konkrétních motivů nebo konkrétních hodnot.

Hodnota v kladném smyslu je chápána jako subjektivně pojaté dobro: hodnotné je to, co je pro subjekt dobré, z čeho se může těšit, co mu přináší nějaké uspokojení. Hodnoty jsou tedy subjektivně žádoucí či pozitivně významné vlastnosti objektů. Hodnotné je to, co je atraktivní, a to se označuje také jako incentiva. Zatímco však incentiva představuje hodnotu vznikající ve vztahu k aktuální potřebě, je hodnota trvalejší pojetí dobrého, užitečného, příjemného atd.³⁵

V rámci filozofie se na zkoumání podstaty hodnocení a hodnot orientuje zvláště axiologie (aksiá – cena, hodnota; logos – slovo, věda). Psychologicky jsou hodnoty jistým

³¹ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 70

³² TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 144

³³ JANOUSEK, Jaromír; BOKOROVÁ, Věra. *Motivace a civilizační proměny*. Praha: 1971 s. 172

³⁴ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995. s. 58

³⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1997. s. 122

zobecněním snahových tendencí člověka, opírajícím se o zkušenosti a ideje, jsou tedy formovány každým jedincem z jeho subjektivního hlediska, což dokládá i jejich jedinečnost a vazba k vlastní osobě.³⁶

Hodnoty, emociogenní pojetí dobra, se stávají součástí sebepojetí a fungují jako motivy obrany: člověk hlídá sám sebe, aby byl tím, kým chce být. Prosazování konkrétních hodnot či idejí může ovšem selhat, když jsou aktivovány konfliktní tendence (člověk se může vzdát např. prosazování určité politické ideje, když to ohrožuje existenci jeho rodiny, jejíž dobro je mu vyšší hodnotou – hodnoty jsou hierarchicky organizovány).³⁷

Čačka³⁸ dále uvádí, že významným zdrojem utváření hodnot a ideálů je především samostatně a aktivně zhodnocená osobní zkušenost spolu s na ni navazující autokultivační aktivitou subjektu.

3.3.1 Hodnotové vědomí:

Kategorie hodnot tvoří u každé normální zralé osobnosti více či méně uvědomovanou, relativně stabilní a hierarchicky uspořádanou strukturu, tzv. hodnotové vědomí. Hodnotové vědomí integruje všechny osvojené životní zkušenosti a tendence individua a těsně přiléhá k jeho subjektivnímu „obrazu světa“. Celek vnitřního jedinečného hierarchického uspořádání hodnot představuje tedy tzv. hodnotové vědomí, jako relativně stabilní, konzistentní, více či méně osobitý psychický útvar každé osobnosti, zabezpečující jí po jistou dobu jednotný hodnotící a výběrový přístup k realitě. Hodnotové vědomí, jako systém hierarchického uspořádání hodnot a jejich vztahů, nabývá v průběhu vývoje stále vyšší osobitosti, zralosti a integrovanosti.³⁹

3.3.2 Hodnotová orientace:

Vedle hodnotového vědomí bývá užíván také pojem hodnotová orientace. Mnozí autoři hodnotové vědomí a hodnotovou orientaci nijak nediferencují, podle Čačky⁴⁰ je to však v určitých případech užitečné. Tvrdí, že ani integrované a relativně stabilizované

³⁶ ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. upr. vyd. Brno: 1998. s. 332 – 333

³⁷ NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1997. s. 83

³⁸ ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. upr. vyd. Brno: 1998. s. 339

³⁹ ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. upr. vyd. Brno: 1998. s. 336 – 337

⁴⁰ ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. upr. vyd. Brno: 1998. s. 337

hodnotové vědomí zralé osobnosti se vždy a za všech okolností zcela nekryje s aktuálně aktivizovanou, reálnou či navenek uváděnou hodnotovou orientací (míněním).

Cílem Saka⁴¹ je z dílčích hodnotových preferencí abstrahovat základní hodnotové orientace. Uvádí tyto druhy hodnotových orientací: egoisticko-materialistickou, profesně-rozvojovou, reprodukční, globální, liberální, sociální a hédonistickou.

Morální vývoj je těsně propojen s utvářením hodnotové a světonázorové orientace. Jak se světonázorová orientace rozvine, prohloubí a stabilizuje, je dáno do značné míry kombinací kognitivních předpokladů, sociálních zkušeností a současně i vnitřní potřebou vážně se těmito otázkami zabývat. Více než kde jinde se zde také projevuje kulturní a historická determinace.⁴²

Čáp⁴³ dále dodává, že v současné době se značně zrychlilo tempo vývoje společnosti a života. To podle něj vyžaduje od lidí – a také od mladých lidí – aby se rychleji a častěji vyrovnávali s novými způsoby práce i se změnami ve způsobu života, s novými názory, hodnotami, společenskými skutečnostmi. To klade zvýšené nároky na osobnost, na její přizpůsobivost, odolnost a další aspekty. Pro mládež vzniká zvlášť složitá situace ve změnách ve společenských hodnotách.

Sak⁴⁴ tvrdí, že zkoumat hodnotové orientace mládeže znamená současně zkoumat společenskou dynamiku a trendy makrospolečenského pohybu. Poznání hodnotových orientací mládeže je proto významné nejen pro poznání samotné mládeže, ale i pro poznání stavu a vývoje společnosti.

⁴¹ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 78 – 80

⁴² MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 68

⁴³ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 112

⁴⁴ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 64

3.3.3 Hodnotový systém:

Interakce mezi jedincem a společností a hodnotovým systémem jedince a společnosti je významný a funkční pro oba subjekty této interakce. Jedinec si osvojováním společenského hodnotového systému tímto hodnotovým systémem implicitně osvojuje i nahromaděnou společenskou zkušenost. Osvojování společenského hodnotového systému jedincem má dvě stránky. Na jedné straně jde o individuální proces – individualizaci hodnotového systému, na druhé straně jde o společenský proces – dynamizaci společenského hodnotového systému.⁴⁵

Sak⁴⁶ se dále zmiňuje o tom, že v intencionálním působení jde o cílené a vědomě přenášení hodnot na jedince a záměrnou snahu, aby jedinec tyto hodnoty interiorizoval. Jejich zvnitřnění je cílem výchovy v oblasti hodnot. Nejčastějšími subjekty takového působení je rodina a škola. Na utváření hodnotového systému jedince však působí i hodnoty, které jsou za jednáním dospělých, i když jednající dospělý se vědomě nesnaží o tento vliv, anebo se často dokonce tento vliv na dospívajícího nepřeje. Nezáměrný, necílený přenos hodnot je funkcionální působení. Má často silnější vliv na stavbu hodnotového systému než záměrné výchovné působení rodiče či učitele.

V období 15 – 18 let má pro jedince, vzhledem ke zvýšené potřebě sociálních vztahů a erotickým potřebám, mimořádný význam parta vrstevníků. V této době zvláště u části mládeže se může parta stát v jeho sociálním poli dominantním prvkem s důsledky pro jeho hodnotový systém. V tomto období zvýšené citlivosti může nezralý jedinec přebírat hodnoty party nezralých jedinců.⁴⁷

3.3.4 Klasifikace hodnot:

Čačka⁴⁸ ve své knize uvádí následující výběr výčtů klasifikací hodnot:

C. R. Rogers podle Morrisovy klasifikace rozděluje hodnoty na tyto: fyziologicky operativní (hodnoty dané jejich významem pro organismus), sociálně uznávané (vynucené oceňováním bez ohledu na osobní žádoucnost, osvojované pod hrozbou sankcí, popř. odměn) a obecně univerzální (nadosobní)

⁴⁵ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 38

⁴⁶ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 38 – 39

⁴⁷ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 40

⁴⁸ ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. upr. vyd. Brno: 1998.
s. 343 – 344

Hodnoty lze také diferencovat podle následujících 4 kategorií: Hodnoty existující bez ohledu na subjekt – objektový vztah; hodnoty obecně uznávané, ale subjektivně více či méně indiferentní; hodnoty subjektivně uznávané, ale současně osobně odmítané a hodnoty subjektivně akceptované, přitažlivé, popř. i vyjadřované.

V. E. Frankl třídí hodnotové kategorie do třech okruhů: Tvůrčí hodnoty (aktivita, produktivita), zážitkové hodnoty (přemýšlení, emocionalita) a postojové hodnoty (hrdinský postoj, vzdor ducha aj.).

Čačka⁴⁹ dále uvádí 4 faktory hodnotového zaměření: ekonomicky – politický, teoretický, náboženský a sociálně – altruistický.

Nekonečný⁵⁰ dodává další třídění hodnot: materiální hodnoty (jídlo, majetek, bydlení, zdraví, pohodlí), sociální hodnoty (láska, přátelství, spolupráce) a duchovní hodnoty (intelektuální, jako je pravda, morální jako je nadosobní dobro, a estetické, jako je krása).

3.4 Postoje:

Čáp⁵¹ píše, že postoje jsou specifické získané dispozice zahrnující jak poznání určitého objektu, tak jeho citové hodnocení i odpovídající impuls k jednání.

Postojem rozumíme relativně stabilní připravenost jedince reagovat určitým způsobem na osoby, skupiny, situace, způsoby chování, předměty nebo názory. Postoj se skládá ze tří složek: přesvědčení a představy, jaké věci jsou, nebo jaké by měly být; afekty a emoce, které jsou spojeny s tímto přesvědčením a pohotovost k jednání. Přejímání postojů se děje pozorováním a osobní zkušeností s odměňováním a trestáním představitelů určitého postoje. Verbálním vyjádřením postojů jsou názory.⁵²

Hayesová⁵³ se o názorech zmiňuje takto: Postoje, které vyjadřujeme verbálně, se mohou značně lišit od postojů, o nichž svědčí naše chování. Musíme rozlišovat mezi postoji a názory. Rozdíl spočívá v jejich emocionální dimenzi. Názory jsou v podstatě neutrální – jsou o jen výroky, o kterých si myslíme, že jsou pravdivé. Postoje jsou však hodnotící: Indikují pocity ve vztahu k určité záležitosti.

⁴⁹ ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. upr. vyd. Brno: 1998.

s. 345

⁵⁰ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1997. s. 122 – 123

⁵¹ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 70

⁵² KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 250

⁵³ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 95 – 96

Je rozšířeným předpokladem, že postoje určují chování; na této hypotéze je založena reklama, propaganda, pedagogika, psychoanalýza atd. V mnoha experimentálních výzkumech bylo zjištěno, že mezi postojem a chováním neexistuje přímá souvislost. Chování je pouze částečně určováno postojem; faktory jako sebehodnocení, strach a sociální normy hrají také podstatnou roli.⁵⁴

Sak dále dodává, že u postoje se v odborné literatuře obvykle uvádějí tyto tři složky: Emotivní složka – postoj je u člověka spojen s určitými emocemi a silou těchto emocí. Druhá složka je konativní, tendence jedince na základě postoje určitým způsobem jednat. Třetí složka je nazývána kognitivní, postoj v sobě implicitně obsahuje poznání předmětu postoje. Některé typy osobností zaujímají postoje především na základě emocí, u jiného typu osobností má větší význam proces poznávání.⁵⁵

Společenské a politické postoje navazují na hodnotovou orientaci a světový názor jedince. Míra obecnosti, stability a hloubky zvnitřnění se u postojů výrazně liší. Postoje jsou zaujímány k podstatným problémům života společnosti a jedince, ale i k banalitám dne.⁵⁶

O tom jak se postoje vyvíjejí, existuje mnoho teorií. Podle Fishbeina a Ajzena jsou postoje naučené, získáváme je tedy v průběhu běžného sociálního života. Někteří badatelé, například Eysenck a Wilson, zastávají názor, že postoje jsou z velké části vrozené. Tato myšlenka vychází z toho, že vrozené jsou některé osobnostní rysy, jako neuroticismus a stabilita, a ty pak tvoří základ postojů.⁵⁷

Postoje v dospívání se rozvíjí velmi prudce a intenzivně a zasahují téměř všechny životní oblasti. Adolescence je rovněž velmi citlivým obdobím pro utváření vztahu k hodnotám. Proces zvnitřňování hodnot prochází různými etapami s různou intenzitou poznání a prožitků.⁵⁸

Hayesová⁵⁹ také vysvětluje, jaký smysl mají postoje pro člověka. Píše, že pomocí hodnocení objektů usměrňují postoje naše reakce vůči věcem a událostem v okolí, takže nemusíme pokaždé, když se s nimi setkáme, znovu hledat vhodný způsob reagování. Postoje hrají roli také v sociálním přizpůsobení. Vyjádření názorů má řadu sociálních

⁵⁴ KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 250 -251

⁵⁵ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 41

⁵⁶ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 41

⁵⁷ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 99

⁵⁸ TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 144

⁵⁹ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 97

funkcí, k nimž patří například posilování sociálních vztahů a zvyšování skupinové soudržnosti.

Důležitým zdrojem změny postojů je kognitivní disonance. Kognitivní disonance se objeví tehdy, když zjistíme, že si naše postoje nebo přesvědčení odporují. Se vzniklou tenzí se vyrovnáváme buď změnou jednoho z postojů, nebo přidáním dalšího, který nám umožní interpretovat situaci jiným způsobem.⁶⁰

3.5 Motivvy:

Všechno, co způsobuje nějaké chování, jednání nebo reakci, označujeme jako motivaci nebo popud. Příčiny chování jsou různé.⁶¹

Motivace (z latinského *movere* – hýbat, pohybovat) znamená souhrn hybných činitelů v činnostech, v učení a v osobnosti. Přitom hybným činitelem míníme takové skutečnosti, které jedince podněcují, podporují, nebo naopak tlumí, aby něco konal nebo nekonal. Motivace zahrnuje jednak vnější pobídky a cíle, jednak vnitřní motivy.⁶²

V psychologii však existují různé významy pojmu motiv: v užším smyslu vyjadřují motivy vědomé záměry či vědomé cíle jednání, v širším smyslu vyjadřují cíle chování vůbec, tj. i nevědomé účely chování.⁶³

Rozlišujeme mezi tzv. biologickými pudy, které mají zvířata, a typicky lidskou motivací. I lidé mají své reflexy a instinkty, ale mohou o nich vědět, verbálně je zpracovat a promyslet si důsledky svého chování.⁶⁴

V psychologii se odlišují formy a druhy motivů: formy jsou vyjadřovány takovými termíny jako potřeby, zájmy, ideály; druhy motivů poukazují na jejich konkrétní obsah, tj. na konkrétní uspokojení, jehož má být dosaženo (potřeba bezpečí, jistoty), nebo, což není zcela přesné, na výchozí motivační stav (hlad). Za základní formu motivů jsou pokládány potřeby, ostatní formy motivů se z potřeb vyvíjejí.⁶⁵

3.6 Potřeby:

Základní termín pro označení jednotlivých motivů je potřeba.⁶⁶

⁶⁰ HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. s. 103

⁶¹ KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 53

⁶² ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 66

⁶³ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1997. s. 124

⁶⁴ KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 81

⁶⁵ NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1997. s. 125

⁶⁶ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 67

Štefanovič⁶⁷ potřebu vymezuje jako stav nedostatku nebo nadbytku něčeho, tj. stav jednotlivce odchylovající se od jeho životního optima. Tento stav charakterizuje zvláště celkové napětí se záporným emocionálním podbarvením a výběrová připravenost k činnosti. Síla potřeby může být různá. Šíře potřeb závisí na úrovni vývoje člověka, materiálních a sociálně kulturních podmínkách jeho života. Celkově lze dělit potřeby na biologické, psychické a kulturní.

Adcock⁶⁸ se zmiňuje o tom, že organismus uspokojuje své potřeby jen potud, pokud nutnou činnost automaticky obstarávají reflexy anebo pokud je vybaven pudem k tomuto cíli. Potřena sama nestačí na to, aby pohnula člověka k činnosti.

Jestliže se pokusíme seřadit lidské motivy, objevíme následující princip: většina lidí chce mít nejprve uspokojeny své základní potřeby, a pak teprve potřeby „vyšší“. Viktor. E. Frankl (a s ním i další, kteří přežili koncentrační tábory) upozornil na to, že v extrémních situacích tomu může být i opačně: že totiž takzvaně vyšší, duchovní potřeby nemizí, i když není možné uspokojit základní potřeby, ale jsou dokonce schopny tyto základní potřeby nahradit, a tak udržují člověka naživu.⁶⁹

3.7 Vzory:

Taxová⁷⁰ uvádí, že vzory a ideály vedou mladého člověka svými žádoucími a ceněnými vlastnostmi a rysy k napodobování a identifikaci. Pro vývoj sebehodnocení dospívajících znamená mnoho „co si o nich myslí druzí“. V blízkosti každého jedince se však vyskytují osoby či skupiny, jejichž mínění je platnější. Jejich požadavky jsou považovány za závažnější, jejich kritéria hodnocení jsou také respektována a přejímána. Koho dospívající považuje za autoritu, koho si váží pro některou jeho vlastnost či výkony, ten je směřodatnější a jeho hodnotící kritéria jsou snáze přejímána.

Mladý člověk si vybírá svůj vzor, příklad, model, ideál mezi členy rodiny, učiteli, dalšími osobami nejbližšího prostředí, postavami z dějin i uměleckých děl. Vybírá si bez přinucení, dobrovolně, často s obdivem a nadšením. Napodobení a identifikace se vzorem zajišťují formování osobnosti mladého člověka často účinněji než třeba odměny a tresty.⁷¹

⁶⁷ ŠTEFANOVIČ, Jozef. *Psychologie: pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. s. 232 – 233

⁶⁸ ADCOCK, C. J. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1973. s. 38

⁶⁹ KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. s. 56

⁷⁰ TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 119

⁷¹ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 302

U prepubescentů a pubescentů jsou těmito vzory většinou konkrétní osoby, ať už z vlastního prostředí či převzaté z jiných pramenů, s přibývajícím věkem dochází k jejich abstrakci a syntéze pozitivních vlastností. Je pak celkem přirozené, že takto nekompromisně vytvořenému ideálu v prostředí dospívajících téměř nikdo neodpovídá. Mládež však má i své „idoly“, zpravidla konkrétní osoby s vysokou popularitou, která podněcuje k nápodobě. Jejich působnost je vždy aktuální záležitostí, ke změnám dochází u různých věkových kohort, podstatné bývá ovlivnění širšími společenskými souvislostmi.⁷²

Čáp⁷³ se také zmiňuje o tom, že při utváření charakteru působí nejen pozitivní, ale i negativní příklad. Negativní příklad může působit velmi silně a přitom příznivě. Děti a mladí lidé si někdy vytvoří – proti očekávání dospělých – kladný postoj k postavě, která jim byla předložena jako odstrašující příklad.

3.8 Předchozí výzkumy odborníků:

Autoři, kteří se na počátku devadesátých let zabývali současným stavem poznání v psychologii adolescence, se shodli, že mezi ústřední témata psychologie adolescence a současné trendy výzkumu na evropském a americkém kontinentě patří výzkum puberty a jejích efektů v časně adolescenci, téma identity a vztahu k sobě, dále oblast sociálních vztahů s vrstevníky a rodiči a konečně oblast tzv. problémového či rizikového chování a vývoje.⁷⁴

Tento trend výzkumu pokračoval i v devadesátých letech, která ovšem přinesla i nová témata – bezprostředně pod vlivem dramatických politických změn ve střední a východní Evropě na počátku tohoto desetiletí, dále v souvislosti s obecnějšími integračními tendencemi v Evropě. Na významu začal nabývat srovnávací výzkum života a životních podmínek adolescentů. Kromě výše uvedených témat se v tomto vztahovém rámci sledují charakteristiky, které vymezují sociální kontakt mezi adolescenty a společností a percepce a hodnocení společenských změn, včetně percepce a hodnocení právních a morálních norem a dalších psychologicko – etických kategorií reflektujících život mladých lidí.⁷⁵

⁷² TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 137

⁷³ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s. 303

⁷⁴ SMĚKAL, Vladimír, MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti: Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister a Principal, 2002. ISBN 80-85947-83-8 s. 114

⁷⁵ SMĚKAL, Vladimír, MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti: Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister a Principal, 2002. ISBN 80-85947-83-8 s. 114 – 115

Smékal⁷⁶ dále tvrdí, že shrneme-li z mezinárodního srovnávacího výzkumu Euronet a z některých dalších srovnávacích výzkumů, můžeme konstatovat následující. Čeští adolescenti zaujali zvláštní pozici při hodnocení životní spokojenosti a při posuzování vlastní hodnoty. V absolutním srovnání s vrstevníky z dalších zemí se ukázali jako aktuálně nejméně spokojení – jak sami se sebou, tak se svým aktuálním životem. Typickou a více méně unikátní charakteristikou českých adolescentů je vysoká důležitost osobních cílů, ve kterých se nějakým způsobem manifestuje potřeba pozitivních vztahů s druhými lidmi.

Rozsáhlý a dlouhodobý mezinárodní výzkum hodnotové orientace (patnáct západoevropských zemí, USA, Kanada, 1980 – 1991) ukázal, že v průběhu osmdesátých let se snížilo praktikování křesťanské víry, rovněž poklesl důraz na občanskou morálku. Obecně se zvýšila tolerantnost k názorům druhých, tradiční hodnoty začaly být relativizovány. Také v oblasti sociopolitických hodnot přestali adolescenti jemně diferencovat, obecně se snížila jejich důvěra ke státním institucím. Na druhé straně se zvýšila důvěra v materiální zabezpečení života a v možnost osobnostního rozvoje. Výrazně se též oslabil protest mládeže proti životnímu stylu generace jejich rodičů a nezměnil se význam hodnot, které souvisejí s profesionálním uplatněním.⁷⁷

Sak⁷⁸ se zmiňuje o tom, že mládež ve věku 15 – 18 let obsahuje nejvíce psychických a sociálních rysů, které charakterizují mládež. Vývojové grafy sestavené na základě empirických poznatků – např. vývoj konzumace alkoholu, vývoj nikotinismu, sexuální život atd. – ukazují, že právě v tomto životním období dochází k radikálním změnám ve způsobu života. V tomto věkovém intervalu je hodnotový základ jedince vytvořen a k hodnotovým posunům v dalším věku dochází jen v malé míře. Hodnotová orientace této věkové skupiny proto do značné míry ukazuje na hodnotový profil mladé generace.

U nejmladší skupiny mládeže je stabilizován význam hodnot zdraví, podnikání a uspokojování zájmů a koníčků. Trvale roste pro tuto skupinu význam lásky a majetku a klesá význam hodnot být užitečný druhým lidem, veřejně prospěšná práce, společenská prestiž a úspěch v zaměstnání.⁷⁹

⁷⁶ SMÉKAL, Vladimír, MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti: Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister a Principal, 2002. ISBN 80-85947-83-8 s. 122 – 123

⁷⁷ MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. s. 68

⁷⁸ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 89

⁷⁹ SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80-7229-042-8 s. 90

4 Praktická část

4.1 Popis problematiky

Diskuse o hodnotách a hodnotové orientaci současné mládeže se vedou v současné době velice často. Názory na toto téma se velice liší a tak bych ráda zjistila pravdivou skutečnost. Pravdou je, že mládež jako skupina si svou životní orientaci teprve vytváří a tak i jejich hodnoty se teprve vyvíjí. Hledají své místo ve společnosti a získávají životní zkušenosti. Často se objevuje touha žít naplno v přítomnosti a dlouhodobější cíle pro ně nejsou tak důležité.

4.2 Cíle praktické části BP

Cílem praktické části této bakalářské práce je zaměřit se pomocí dotazníkového šetření na hodnotovou orientaci mládeže a hledání souvislostí v utváření hodnot současné mládeže. Výzkum bude zaměřen na vývoj hodnot s přihlédnutím k věku, na rozdíly mezi chlapci a dívkami a na rozdílnost v hodnotách, vznikající jiným místem bydliště a jinou sociální vrstvou. Za nejdůležitější z cílů se pokládá snaha zjistit, jaké hodnoty mládež uznává a co považuje v životě za nejdůležitější. Další z cílů je zjistit, jaké z patologických jevů společnosti mládež nejvíc odsuzuje. Výzkum by se měl také zaměřit na otázky, jestli má současná mládež nějaké vzory a v případě že ano, tak jaké.

4.3 Metody výzkumu

Praktická část bakalářské práce je založena na dotazníkovém šetření. Jedná se o nestandardizovaný dotazník vlastní konstrukce.

Dle Novotné⁸⁰ je dotazník formulář, do kterého jsou zaznamenávány výpovědi respondentů, ať se jedná o metodiku dotazníku nebo rozhovoru. Formulář dotazníku je tedy nástrojem sběru anketních dat. Dotazník je buď individuální, nebo hromadný.

Dotazník určený k šetření v této bakalářské práci je individuální, obsahuje jak otázky uzavřené tak i otevřené.

⁸⁰ NOVOTNÁ, Eliška. *Lokální ankety*. Praha: Oeconomica, 2008. 55 s. ISBN 80–245-0829-X s. 19

První okruh otázek v dotazníku má informativní charakter. Jedná se o převážně identifikační uzavřené otázky, které mají za cíl zjistit věk, pohlaví, bydliště a typ školy, který respondenti navštěvují a v neposlední řadě se zde zjišťuje i vzdělání obou rodičů.

V další části dotazníku se nachází 2 tabulky. První je zaměřena na zjišťování preferovaných hodnot respondentů. Nejdříve mají respondenti za úkol vybrat 5 pro ně nejdůležitějších hodnot a poté je seřadit podle důležitosti od 1 do 5.

Druhá tabulka je zaměřena na zjišťování pohledu současné mládeže na patologické jevy ve společnosti. Mají za úkol vybrat 5 jevů, které hodnotí jako nejhorší a poté je opět seřadit od 1 – 5.

Dále se v dotazníku objevuje jedna uzavřená a jedna otevřená otázka. Uzavřená otázka je zvolena u zjišťování životního vzoru respondentů. Respondent má na výběr ze 13 možných odpovědí. Otevřená otázka také souvisí s odhalováním případných vzorů. Ptá se na to, kteří lidé jsou pro respondenta nejdůležitější.

4.4 Charakteristika výzkumného vzorku

Respondenti výzkumu této bakalářské práce, kteří odpovídali na dotazníky, byli žáci různých typů škol. Věk žáků byl v rozmezí od 13 do 20 let. Je to typický věk pro období pubescence a adolescence. Počet respondentů ve výzkumu bylo 150.

4.5 Stručný popis výzkumného prostředí:

Gymnázium Příbram, Legionářů 402, 261 01 Příbram VII.

Jedná se o státní všeobecné čtyřleté a osmileté gymnázium. Aktivity v jednotlivých ročnících jsou velmi rozmanité. Patří mezi ně například ozdravný pobyt, lyžařský kurz, různé zahraniční a poznávací zájezdy, sportovně turistický kurz. Studenti mohou volit z několika cizích jazyků – anglický, německý, francouzský, ruský, latina, španělština. Studenti se mohou zapojit do velkého počtu jednorázových i dlouhodobých projektů školy, např. Comenius. Vybrat si také mohou z množství zájmových kroužků. Respondenti navštěvují 3. ročník osmiletého a 4. ročník čtyřletého gymnázia.

VOŠ a SOŠ Březnice, Rožmitálská 340, Březnice.

Střední odborná škola nabízí 4 školní vzdělávací programy – Výpočetní technika, Agroekologie, podnikání a místní správa, Rostlinolékařství a Sociální činnost. Vyšší odborná škola nabízí obory Obchodování se zemědělsko-potravinářskými komoditami a Sociálně – správní činnost. Respondenti navštěvují SOŠ – Školní vzdělávací program: Výpočetní technika, 1. ročník.

VOŠ, SPŠ automobilní a technická, Skuherského 1274/3, 370 04 České Budějovice

Škola má více než čtyřicetiletou tradici výuky oborů v oblasti autoopravárenství a je současně jednou z největších a nejlépe vybavených škol, vyučujících automobilní obory. Na této škole jsou zastoupeny studijní obory VOŠ, SPŠ, SOU a nástavbové studium. Respondenti jsou zástupci učebních oborů Lakýrník a Prodavač. Dále žáci SPŠ obor Provoz a ekonomika dopravy.

ZŠ, Matice školské 3, 370 01 České Budějovice

Škola vzdělává cca 500 žáků. Průměrná naplněnost tříd je přibližně 24 žáků. Výuka probíhá ve všech ročnících, v každém ročníku jsou otevřeny minimálně dvě třídy. V některých třídách je zařazena rozšířená výuka jazyků. Respondenti jsou žáci 8. ročníku.

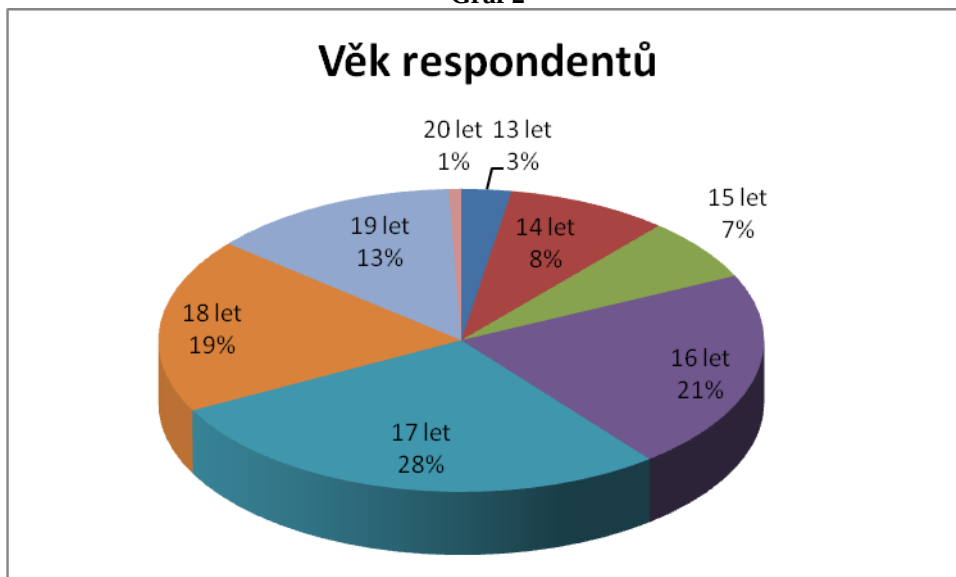
4.6 Charakteristika respondentů

Graf 1

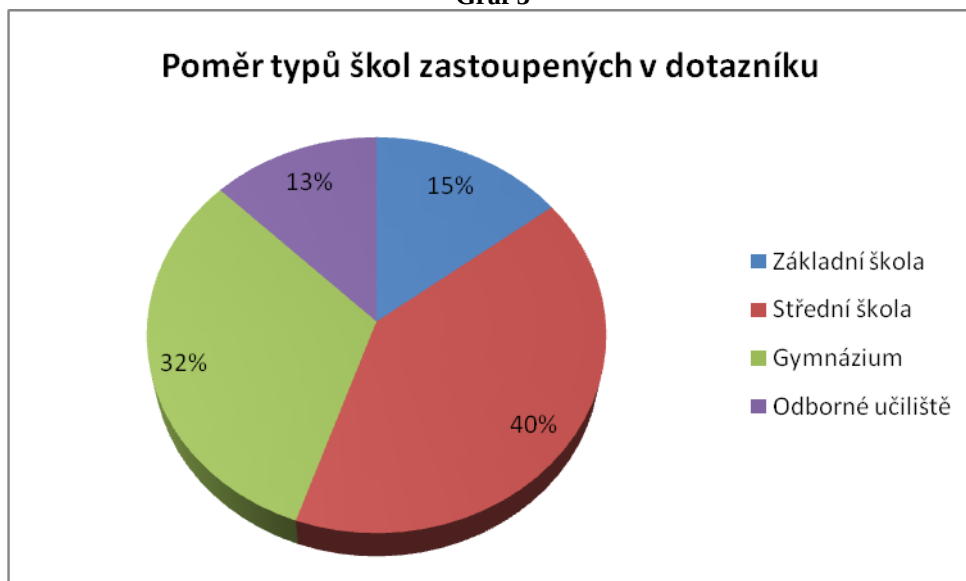
Počet chlapců a dívek, kteří odpovídali v dotazníku není vyrovnaný. Menší počet v zastoupení dívek je dán především výběrem jednotlivých oborů, kde průzkum proběhl. Jde spíše o chlapecké obory, např. Lakýrník a Výpočetní technika.

Graf 2

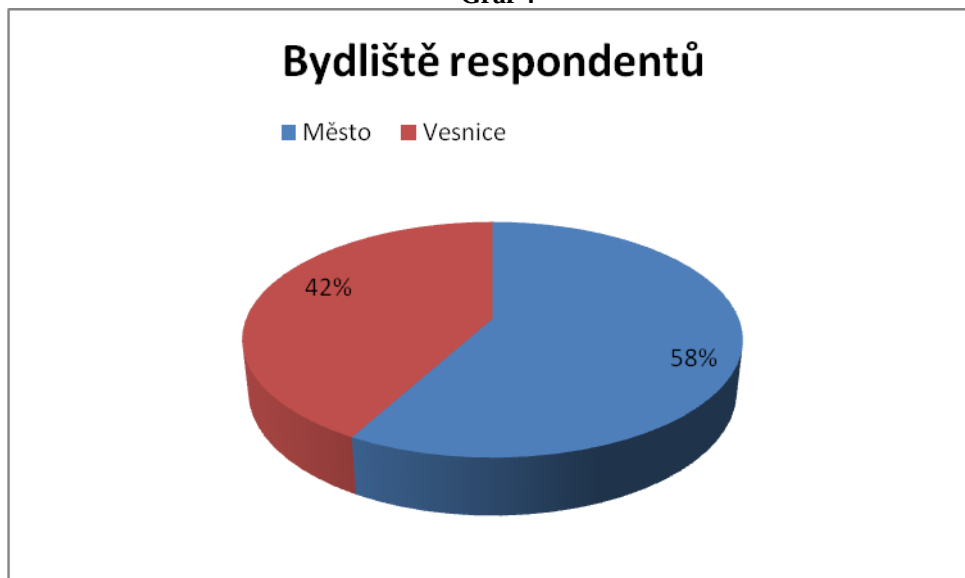
Největší zastoupení mají studenti ve věku 16 - 17 let. Nejvyšší počet odpovídajících respondentů, tj. 42 studentů, odpovídá věku 17 let. Naopak nejméně odpovídalo respondentů ve věku 13 a 20 let. Ve vzorku se objevili 4 třináctiletí a 1 dvacetiletý respondent.

Graf 3

Nejvíce zodpovězených dotazníků pochází ze středních škol (SOŠ Březnice a SPŠ automobilní a technická ČB). Celkem odpovědělo 61 respondentů. Druhé největší zastoupení mají respondenti navštěvující gymnázium. Celkem tam odpovědělo 48 respondentů. Odborné učiliště a základní škola mají téměř vyrovnaný počet. SOU celkem 19 a ZŠ celkem 22 respondentů.

Graf 4

Rozdělením respondentů podle místa bydliště zjistíme, že 58% odpovídajících žije ve městech. To odpovídá počtu 87 respondentů. Zbývajících 42% žije na vesnicích. Což odpovídá počtu 63 respondentů. Na všech typech škol se objevilo zastoupení žáků bydlících ve městě i na vesnici.

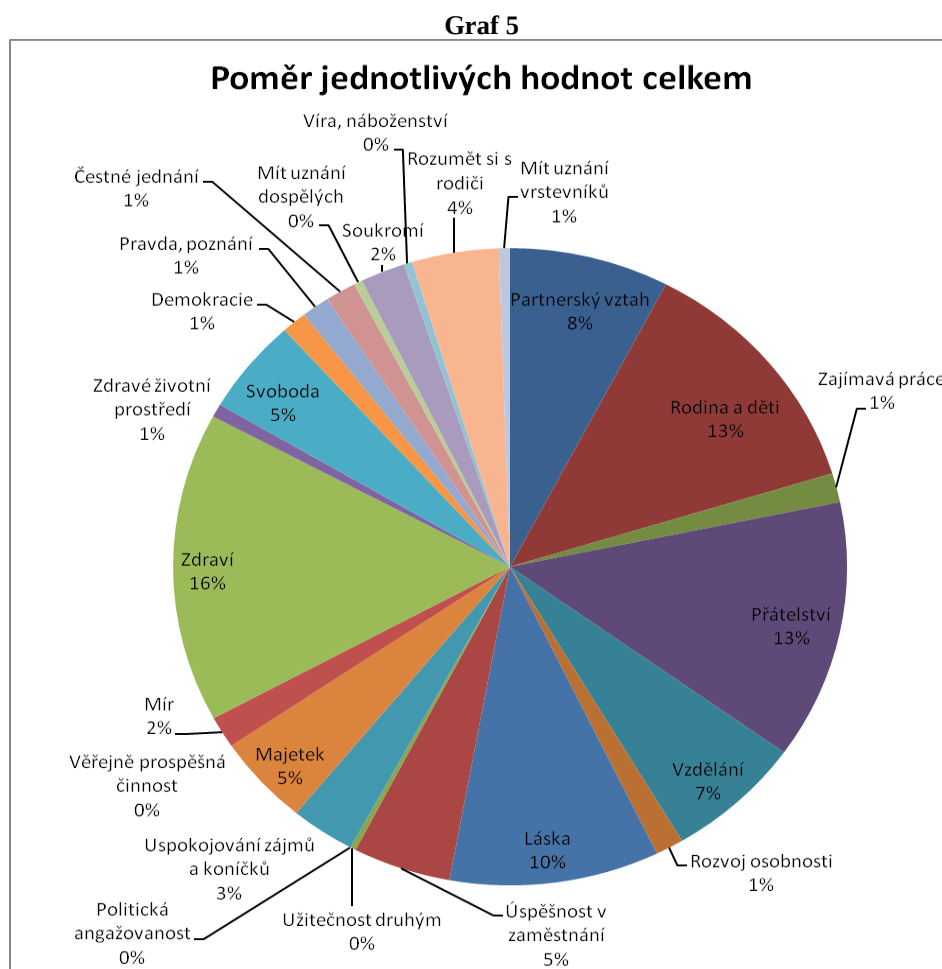
4.7 Předpoklady BP

- 1) Pro respondenty, jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání, je hodnota vzdělání důležitější než pro ostatní.
- 2) Respondenti, kteří označují hodnotu vzdělání jako důležitou, mají lepší průměrný prospěch ve škole.
- 3) Hodnota vzdělání je nejdůležitější pro studenty gymnázia.

4.8 Výsledky dotazníkového šetření

Celkové výsledky v jednotlivých oblastech:

1) Hodnoty mládeže:

Z celkového počtu 25 hodnot respondenti volili mezi nejdůležitějšími nejčastěji hodnotu „zdraví“, kterou volilo 117 respondentů ze 150. Celkově tedy 16% respondentů. O druhé místo se poté dělí hodnota „přátelství“ a hodnota „rodina a děti“. Obě tyto hodnoty mezi svých pět nejdůležitějších volilo 13% respondentů. Hodnotu „přátelství“ zvolilo 98 studentů, hodnotu „rodina a děti“ 94 studentů. Třetí nejdůležitější hodnotou je „láska“. Jako odpověď se objevila u 75 studentů (10%).

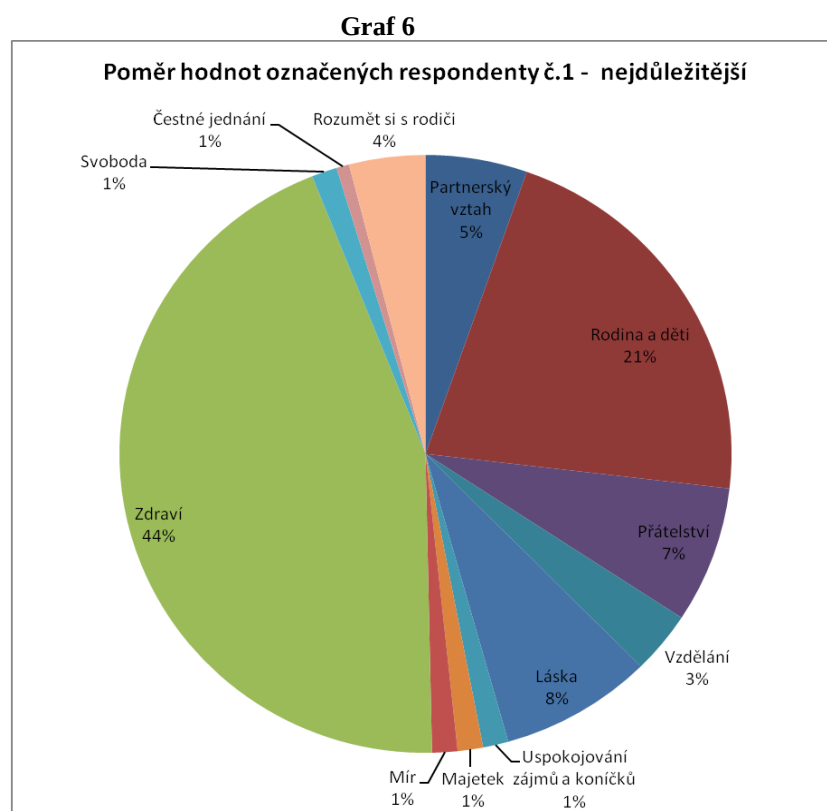
Naopak nejméně důležité jsou pro mládež hodnoty „uznání dospělých“, „víra a náboženství“, „veřejně prospěšná činnost“, „užitečnost druhým“ a „politická angažovanost“.

„Mít uznání dospělých“ označili za důležité pouze 3 ze 150 respondentů. O moc důležitější pro ně ale není ani „mít uznání vrstevníků“. Tuto hodnotu označili 4 respondenti (pouze 1%).

„Víru a náboženství“ zvolili také pouze 3 respondenti, „užitečnost druhým“ 2 respondenti.

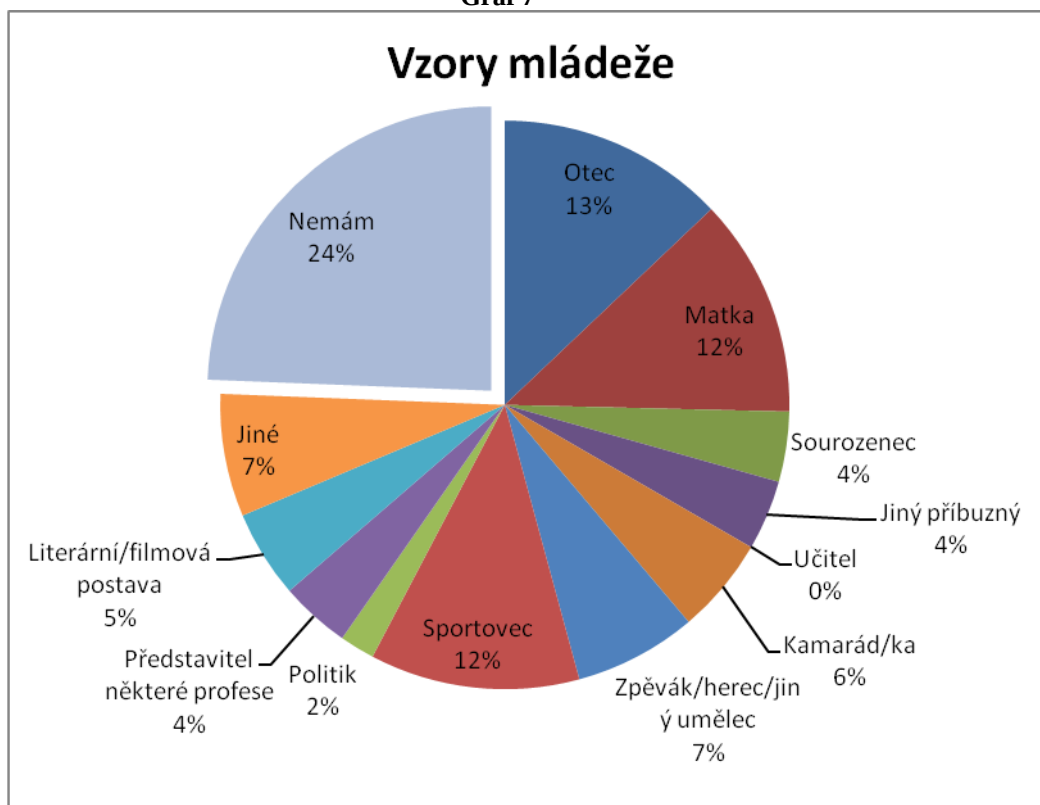
Zajímavé je, že se nenašel nikdo, kdo by mezi důležité hodnoty zahrnul hodnotu „veřejně prospěšná činnost“ a hodnotu „politická angažovanost“. Myslím, že hodnota „politická angažovanost“ nabývá na důležitosti spolu s věkem.

Pro úplnost uvádím graf, který ukazuje poměr hodnot, které respondenti označili č. 1, tedy jako nejdůležitější ze všech.

2) Vzory mládeže

Graf 7

Největší počet respondentů na otázku „*Máš nějaký životní vzor?*“ odpovědělo, že žádný vzor nemá. Takto odpovědělo 49 studentů, což je téměř třetina všech dotázaných.

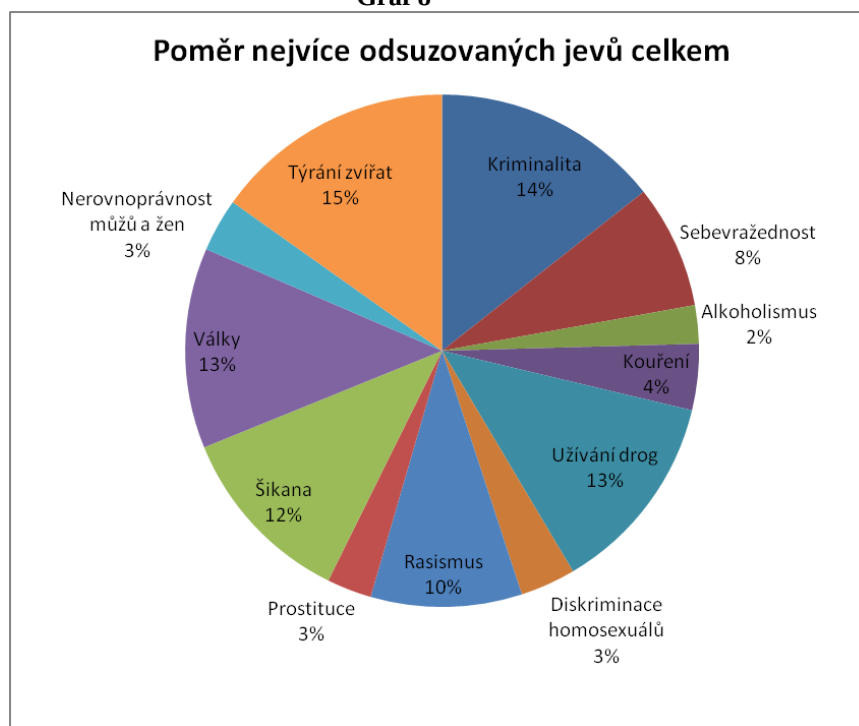
Pro ostatní, kteří někoho za vzor označili, jsou nejdůležitějšími vzory rodiče. Otce za vzor považuje 26 respondentů (13%), matku 25 respondentů (12%).

Významnými vzory pro mládež jsou v neposlední řadě sportovci. Jako svůj vzor je označilo 24 respondentů (12%).

Nelze si však nevšimnout, že učitele jako svůj vzor neoznačil ani jeden ze 150 dotazovaných.

3) Odsuzované jevy

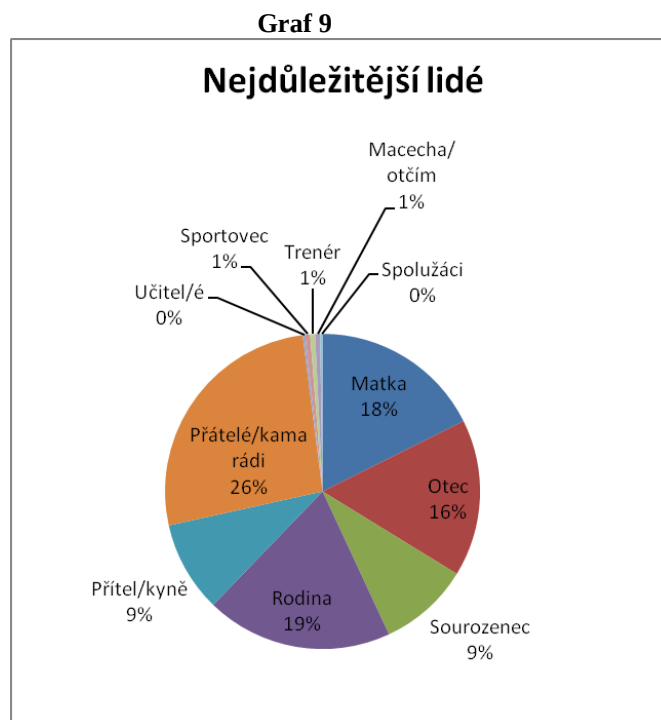
Graf 8

Ve výzkumu se ukázalo, že nejvíce odsuzovaným jevem ve společnosti je u dnešní mládeže „*týrání zvířat*“. Celkem 113 dotázaných (15%) považuje tento jev za nepřijatelný. Jako velmi špatné hodnotili respondenti též „*kriminalitu*“ (107;14%), „*války*“ (94;13%), „*užívání drog*“ (95, 13%) a „*šikanu*“ (86;12%)

Ačkoli „*užívání drog*“ hodnotí jako nepřijatelné 95 respondentů (13%), tak samotný „*alkoholismus*“ označilo za nepřijatelný pouze 18 respondentů (2%) a to je nejméně ze všech dotázaných.

4) Nejdůležitější lidé v životě mládeže:

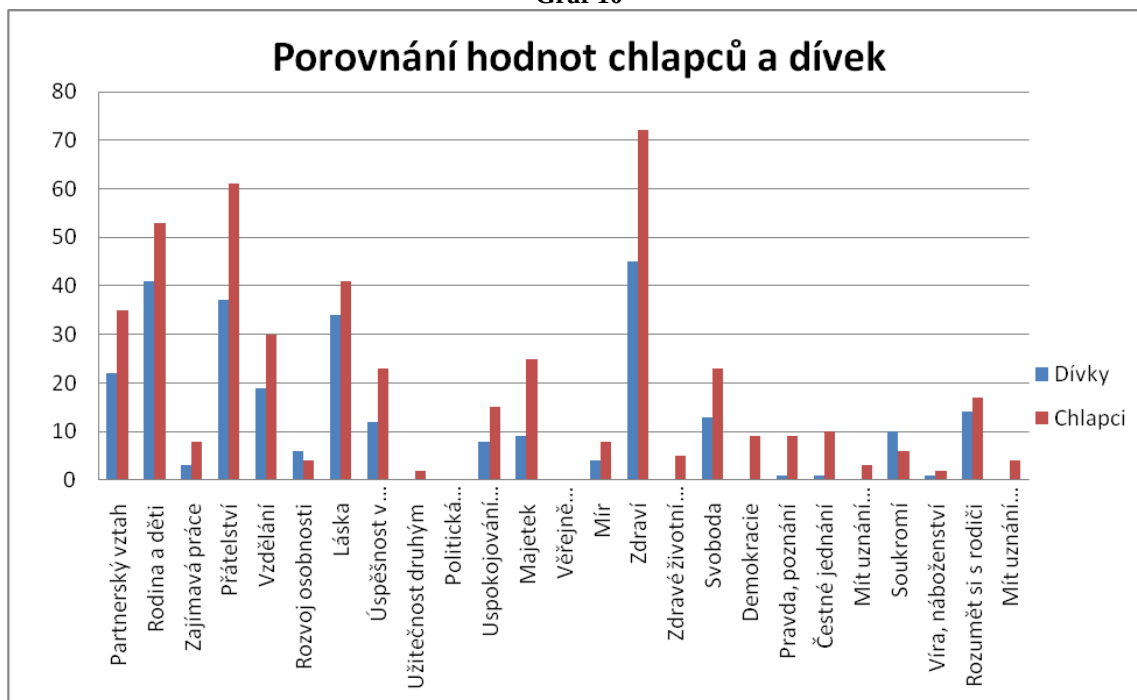
Na otázku „*Kteří lidé jsou pro tebe v životě nejdůležitější?*“ se odpovědi téměř nelišily a až na pár výjimek panovala shoda u většiny respondentů.

Výsadní postavení zaujímají u mládeže „*přátelé a kamarádi*“ s 26%. Jako důležité je označilo 105 respondentů. Nepřekvapí, že další významní lidé v životě jsou matka s 18% (70 respondentů) a otec s 16% (64 respondentů). Rodina jako taková i se všemi ostatními členy získala dokonce 19%. Uvedlo ji 76 respondentů.

U dvou respondentů se objevila odpověď trenér a u dalších dvou odpověď sportovec. Vzhledem k tomu, že sportovci se jako vzory ukázali u 24 respondentů (12%), ukazuje se zde jistá spojitost mezi důležitými lidmi v životě mladých lidí a mezi jejich vzory.

Jednotlivé rozdíly mezi chlapci a dívkami:

Graf 10

V hodnotách chlapců a dívek není patrný výrazný rozdíl. U obou pohlaví je nejčastější zvolená hodnota „*zdraví*“. U dívek dále následuje hodnota „*rodina a děti*“, u chlapců hodnota „*přátelství*“.

Mezi hodnoty, které připadaly důležité spíše dívkám lze zařadit hodnotu „*rozvoj osobnosti*“ a hodnotu „*soukromí*“. Za povšimnutí stojí, že chlapci volili i některé hodnoty, které nezvolila ani jediná z dívek. Byly to hodnoty „*užitečnost druhým*“, „*zdravé životní prostředí*“, „*mít uznání dospělých*“ a „*mít uznání vrstevníků*“.

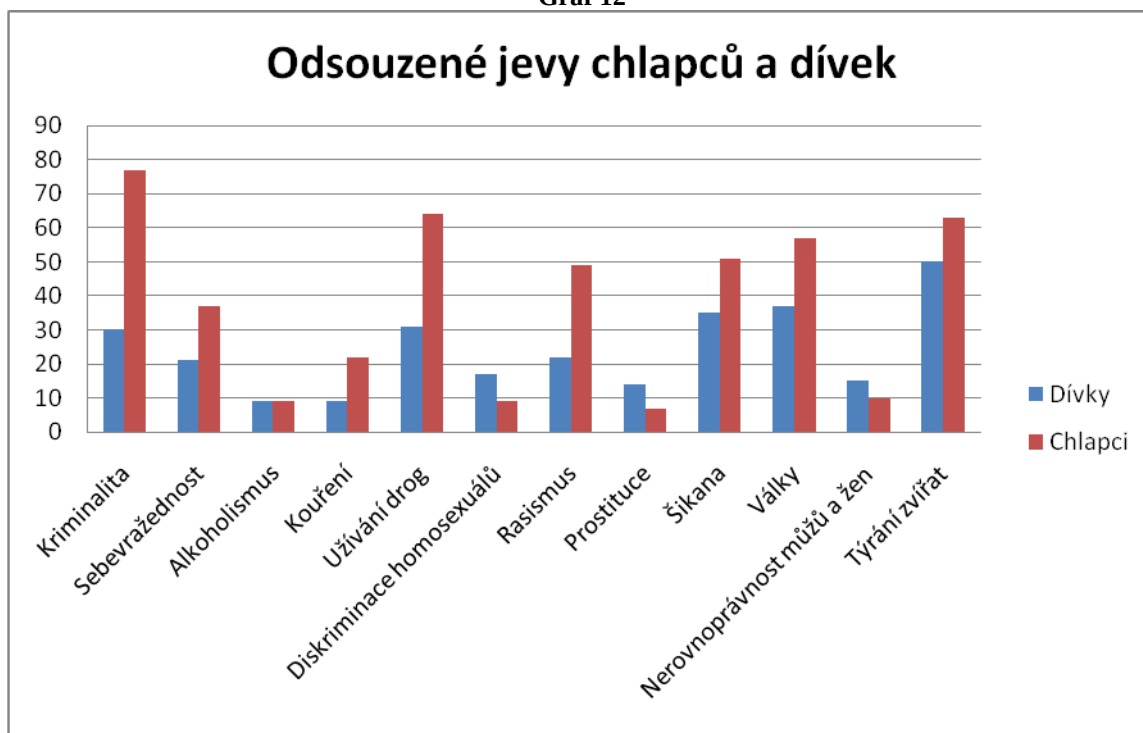
Graf 11

Pokud chceme porovnat vzory chlapců a dívek, nejvýraznější poznatek je ten, že převážná část dívek ve výzkumném vzorku žádný vzor nemá. Za nejdůležitější vzor dívek lze označit **matku**.

Největší část chlapců ve výzkumném vzorku také uvedlo, že vzor nemá, ale i přes to ve srovnání s dívkami uvedlo mnohem více chlapců nějaký vzor. Nejčastější odpovědi byly dvě. Mezi nejčastější vzory chlapců patří jednoznačně **otec** a různí **sportovci**.

Graf 12

Pokud porovnáme, které jevy ve společnosti nejvíce odsuzují dívky a které chlapci, rozdíly určitě nalezneme.

Dívky označují jako nejodsouzenější jev „*týrání zvířat*“, které označilo 63 respondentek, na druhém místě se nachází „*války*“ a následuje „*šikana*“. Z toho lze usuzovat, že dívky jsou především orientované pacifističtěji a proti násilí na zvířatech.

Pokud bychom měli seřadit odsouzenější jevy, které nejčastěji označovali chlapci, dojdeme k následujícímu výsledku. Chlapci označili jako nejhorší jev ve společnosti „*kriminalitu*“, následuje „*užívání drog*“ a až u jevu na třetím místě se shodují s dívkami na „*týrání zvířat*“.

Jednotlivé rozdíly v hodnotách mládeže bydlící ve městě a na vesnici:

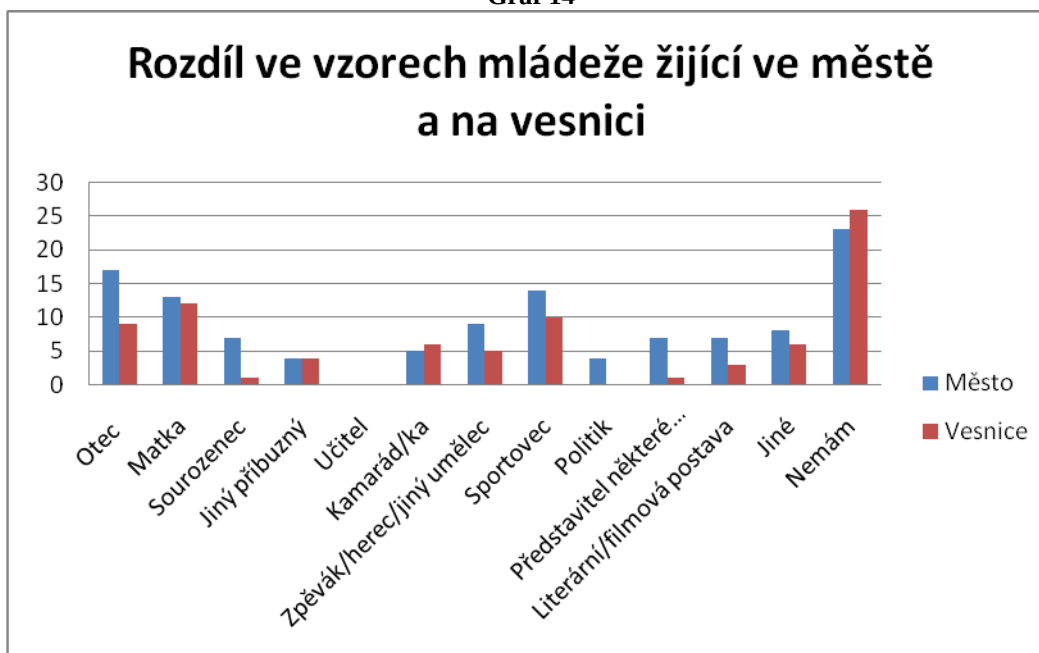
Graf 13

Pokud porovnáme hodnoty mládeže žijící ve městě, anebo na vesnici nezjistíme mnoho výrazných rozdílů. Tyto hodnoty se podobají. Mládež ve městě i na vesnici má hodnoty na prvních místech žebříčku stejné. Jsou to „*zdraví*“, „*přátelství*“, „*rodina a děti*“ a „*láska*“.

Na vesnici více oceňují hodnoty „*rozvoj osobnosti*“, „*pravda a poznání*“ a v neposlední řadě „*víra a náboženství*“, kterou respondenti z města nezvolili ani jednou. Ani pro jednoho respondenta z vesnice nebyla důležitá hodnota „*mít uznání vrstevníků*“.

Graf 14

Ve městě a na vesnici nelze pozorovat ani výrazné rozdíly ve vzorech mládeže. Většina respondentů v obou skupinách uvedlo, že žádné vzory nemá. Na prvních třech místech se u obou skupin umístili **otec**, **matka** a **sportovci**.

Rozdíl lze pozorovat pouze v tom, že politika jako vzor volili respondenti pouze z města. Další rozdíl je v tom, že na vesnici jsou kamarádi důležitějšími vzory než ve městě.

Graf 15

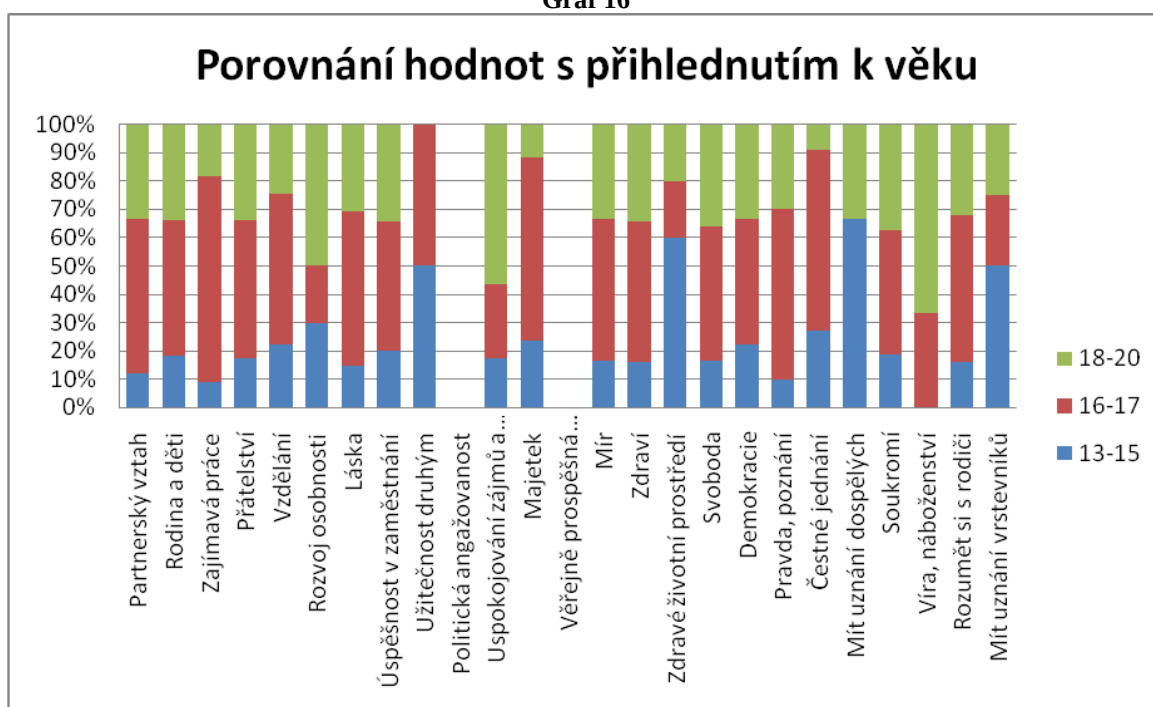

Tato tabulka ukazuje, že v nejvíce odsouzeníhodných jevech se respondenti z města i z vesnice shodují. Ani u jednonoho hodnocení jevu není výraznější rozdíl. Za nejhorší jevy obě skupiny označily „týrání zvířat“, „kriminalitu“, „užívání drog“ a „války“.

V tomto případě je možné říci, že se smýšlení respondentů ve městě a na vesnici neliší.

Porovnání hodnot mládeže s přihlédnutím k věku a případné rozdíly:

Graf 16

Respondenti byli podle věku rozděleni do tří kategorií. Nejmladší kategorie respondentů byla od 13-15 let, další od 16-17 let a nejstarší respondenti tvořili kategorii 18-20 let.

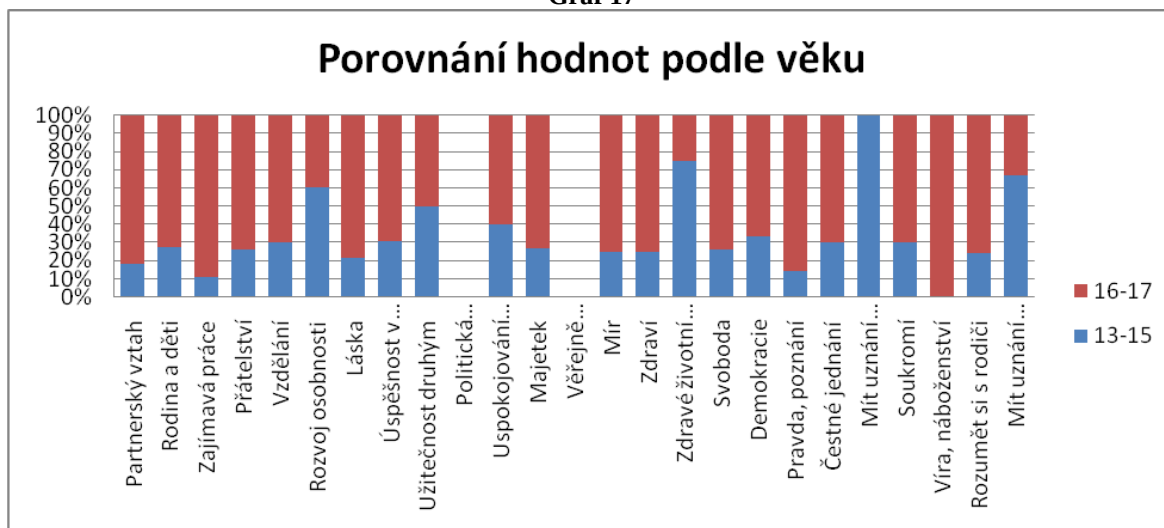
Když porovnáme nejvíce volené hodnoty v jednotlivých věkových kategoriích můžeme z grafu vyčíst následující rozdíly.

Nejstarší kategorie volila častěji než ostatní hodnoty „*uspokojování zájmů*“ a „*rozvoj osobnosti*“. Také u nich nabývá na důležitosti „*víra a náboženství*“. Nejméně tato kategorie volila hodnotu „*čestné jednání*“ a ani „*majetek a vysoký plat*“ pro ně nebyl tak důležitý.

Když naopak zhodnotíme nejčastější odpovědi kategorie 13-15 let, zjistíme, že pro nejmladší respondenty byly významnější hodnoty „*mít uznání dospělých*“ a „*mít uznání vrstevníků*“, „*zdravé životní prostředí*“ a „*užitečnost druhým*“.

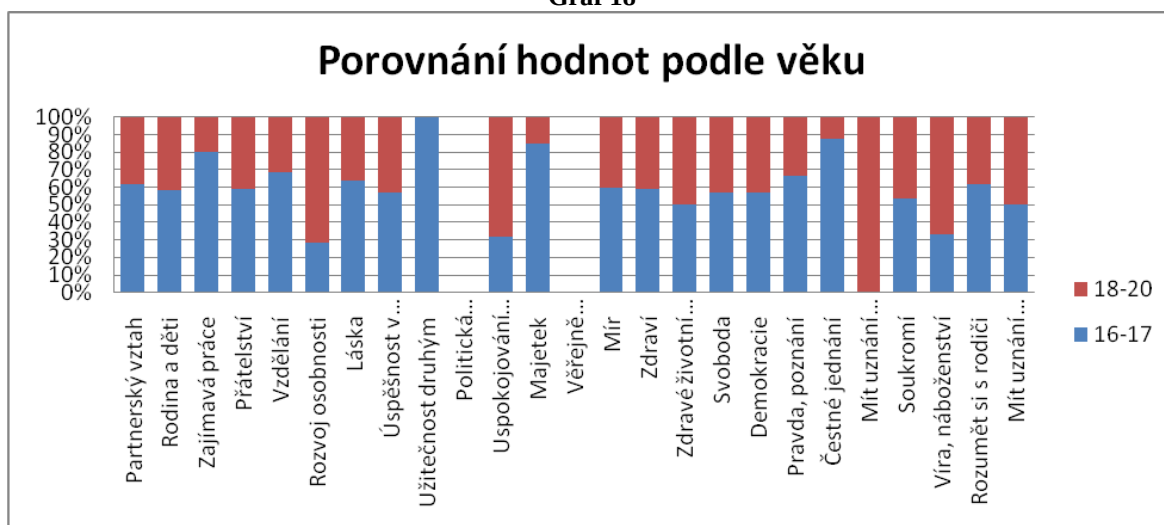
Kategorie 16-17 let se nachází na pomezí obou předchozích skupin. Aby bylo možné lépe je porovnat, následují dva grafy. Nejprve porovnání s nejmladší skupinou, poté s nejstarší.

Graf 17

Zde je vidět, že u starších respondentů je největší rozdíl ve vnímání hodnoty „víra a náboženství“. Pro starší respondenty jsou také důležitější hodnoty „zajímavá práce“, „pravda a poznání“ a také hodnoty „partnerský vztah“ a „láska“. K těmto hodnotám člověk dospívá právě s věkem.

Graf 18

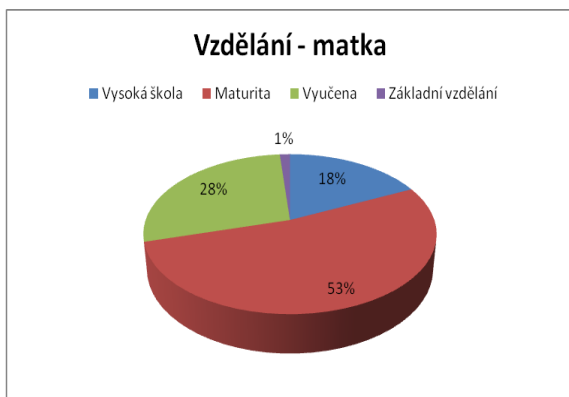

Pokud porovnáme kategorii 16-17 let s nejstarší skupinou ukazuje se, že pro mladší skupinu jsou důležitější hodnoty „užitečnost druhým“, „čestné jednání“ a „majetek a vysoký plat“. I v tomto grafu se můžeme přesvědčit, že pro kategorii 16-17 let je důležitá hodnota „zajímavá práce“.

Porovnání hodnot s přihlédnutím k sociální vrstvě respondentů, v tomto případě charakterizované nejvyšším dosaženým vzděláním rodičů:

Nejprve pro lepší přehlednost uvádím grafy, které ukazují poměr nejvyššího dosaženého vzdělání matek a otců respondentů ve výzkumném vzorku.

Graf 19

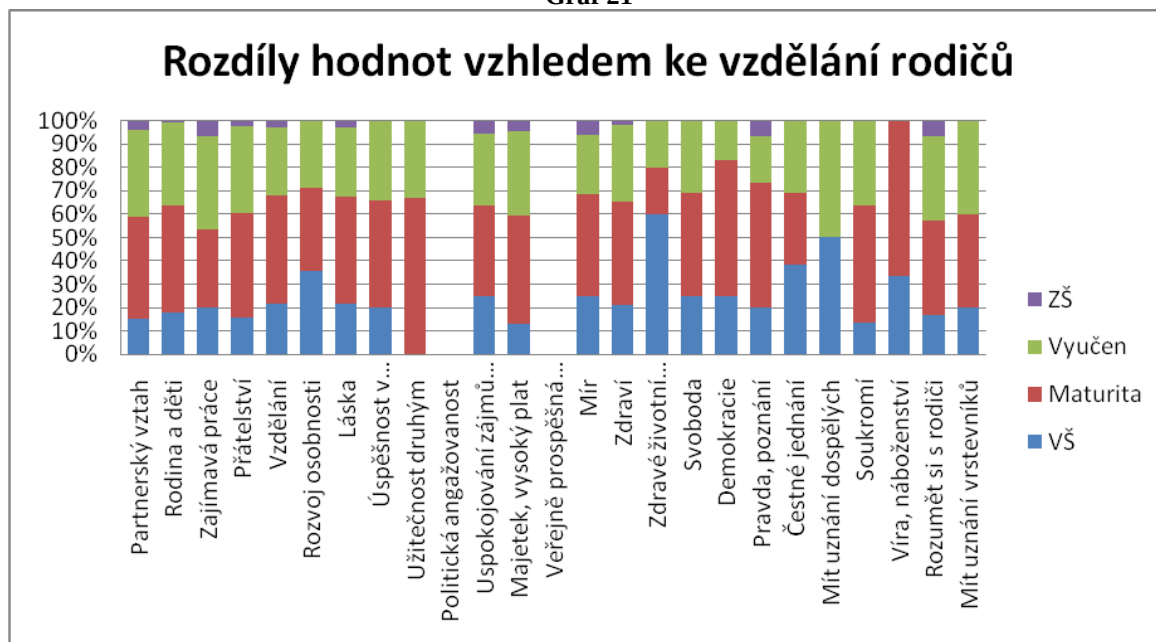

Graf 20

Respondentů, kteří mají rodiče se základním vzděláním je ve vzorku velmi málo (celkem 2 matky a 3 otcové), proto není možné u této skupiny dělat objektivní závěry.

Graf 21

U respondentů majících rodiče, kteří vystudovali vysokou školu, mezi nejčastěji volené hodnoty patří „*zdravé životní prostředí*“, „*uznání dospělých*“, „*čestné jednání*“ a „*rozvoj osobnosti*“.

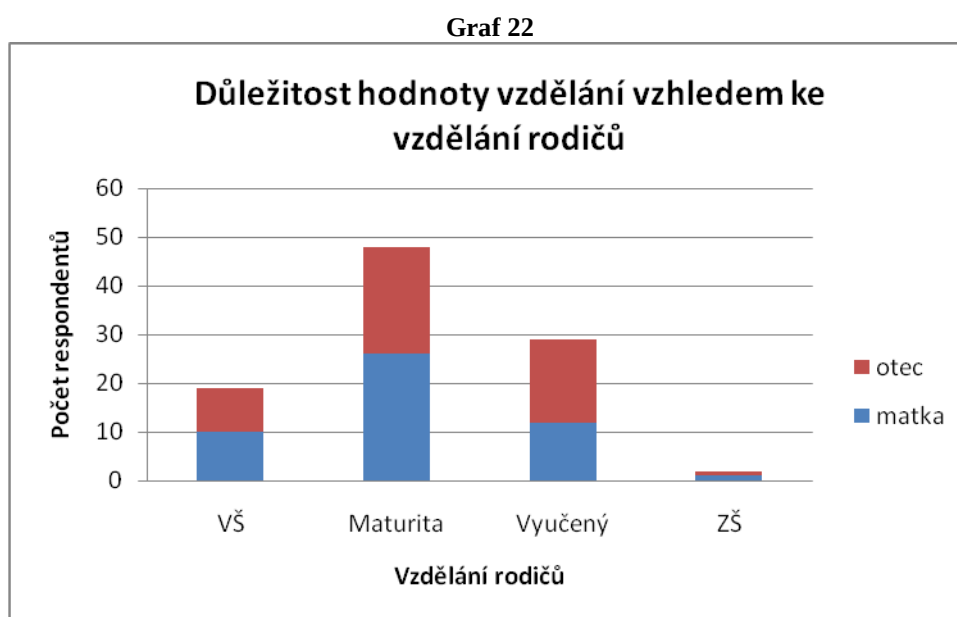
Respondenti, jejichž rodiče mají maturitu, volili častěji než ostatní hodnoty „*pravda a poznání*“, „*demokracie*“ a „*vzdělání*“.

Respondenti mající vyučené rodiče častěji uváděli hodnotu „*zajímavá práce*“ a dále „*mít uznání dospělých*“.

Vyhodnocení výsledků souvisejících s předpoklady práce:

Předpoklad 1:

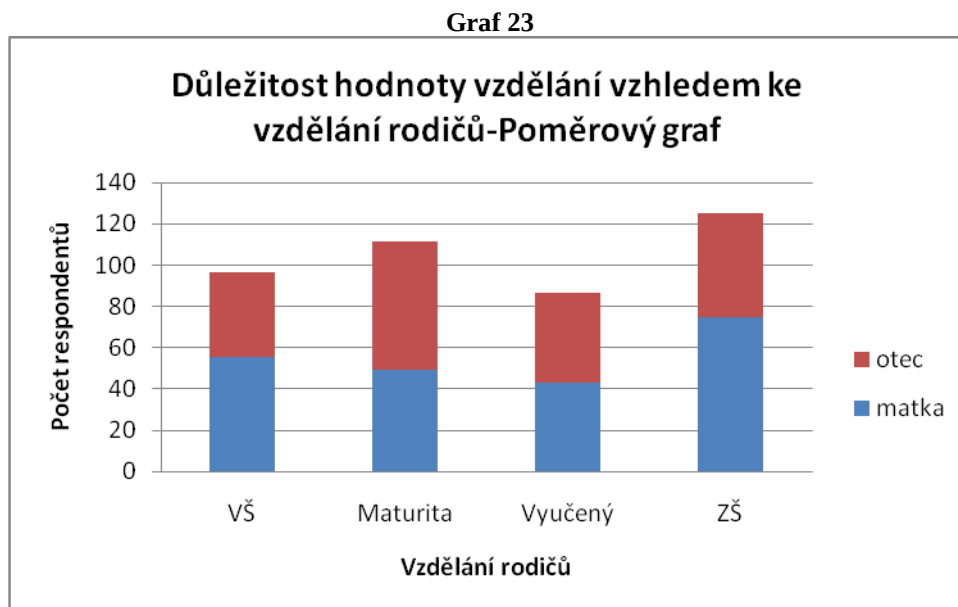
Pro respondenty, jejichž rodiče mají vysokoškolské vzdělání, je hodnota vzdělání důležitější než pro ostatní.

První graf ukazuje důležitost hodnoty vzdělání u respondentů v závislosti na vzdělání rodičů. Tento graf ale není zcela objektivní kvůli rozdílnému počtu respondentů majících rodiče s různými stupni vzdělání. Převážná část rodičů respondentů měla středoškolské vzdělání.

Rozhodla jsem se pro to vytvořit ještě druhý, objektivnější graf. U následujícího grafu jsem dala hodnoty výsledků do poměru s celkovým počtem respondentů (=150 lidí).

Po úpravě nám graf ukazuje toto:

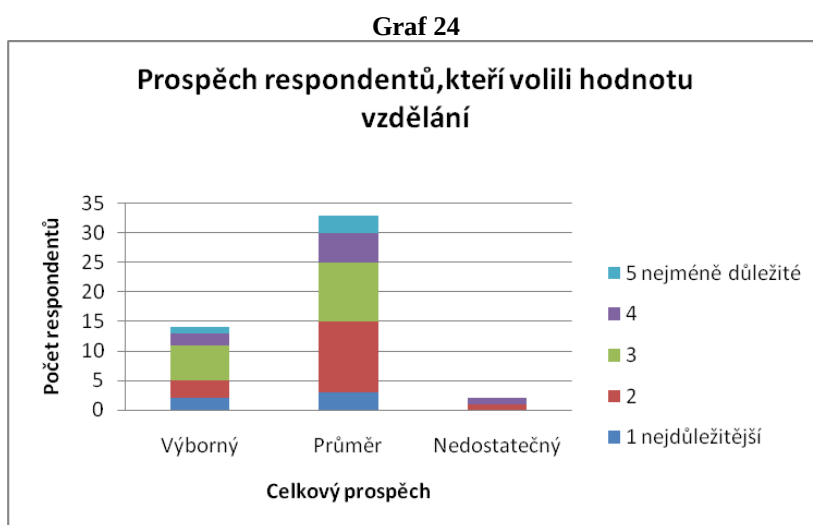
Je zřejmé, že respondenti mající rodiče s nejvyšším dosaženým vzděláním va VŠ nepovažují hodnotu „vzdělání“ za důležitější než ostatní. U obou grafů si můžeme všimnout, že vzdělání považují za nejdůležitější respondenti mající rodiče se středoškolským vzděláním.

Jako významný se jeví sloupec představující respondenty s rodiči se základním vzděláním. Ve výzkumu se však jedná pouze o 5 respondentů, proto není možné dělat žádné závěry.

Z toho vyplývá, že předpoklad č. 1 **nebyl potvrzen**.

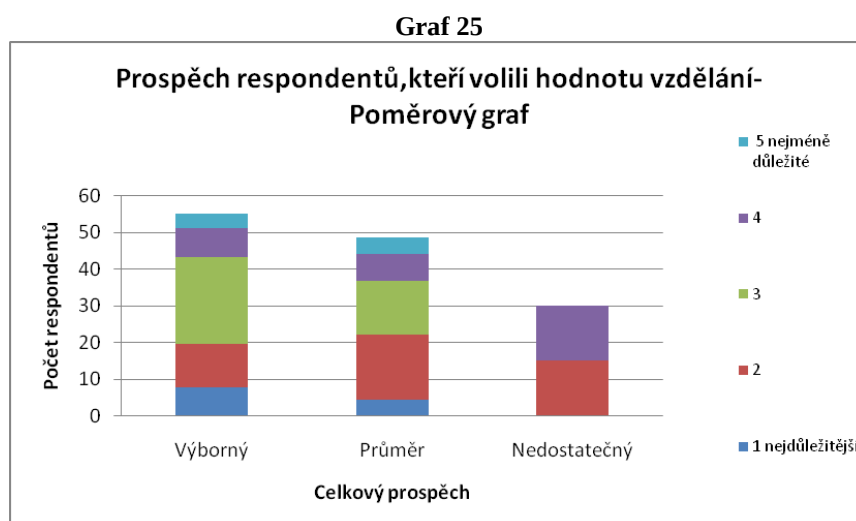
Předpoklad 2:

Respondenti, kteří označují hodnotu vzdělání jako důležitou, mají lepší průměrný prospěch ve škole.

První graf ukazuje důležitost hodnoty „vzdělání“ u respondentů s různým prospěchem.

Vzhledem k tomu, že výzkumný vzorek tvořila převážná část respondentů, kteří ohodnotili svůj prospěch jako průměrný, nemůžeme tento graf považovat za zcela objektivní. Proto jako další uvádím opět graf daný do poměru s celkovým počtem respondentů.

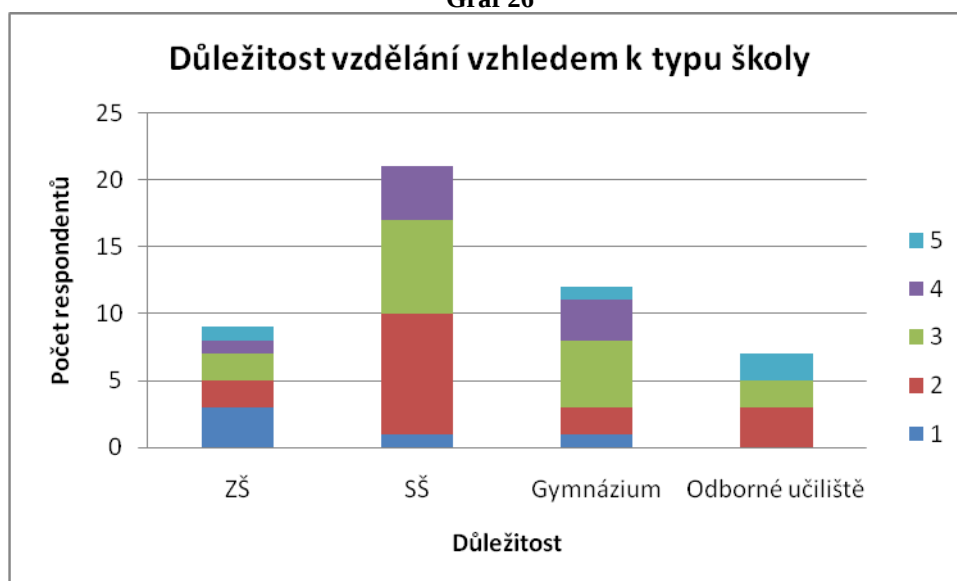
Z tohoto grafu je zřejmé, že respondenti s výborným prospěchem volili hodnotu „vzdělání“ častěji než respondenti s prospěchem průměrným a nedostatečným.

Z toho vyplívá, že předpoklad č. 2 se **potvrdil**.

Předpoklad 3:

Hodnota vzdělání je nejdůležitější pro studenty gymnázia.

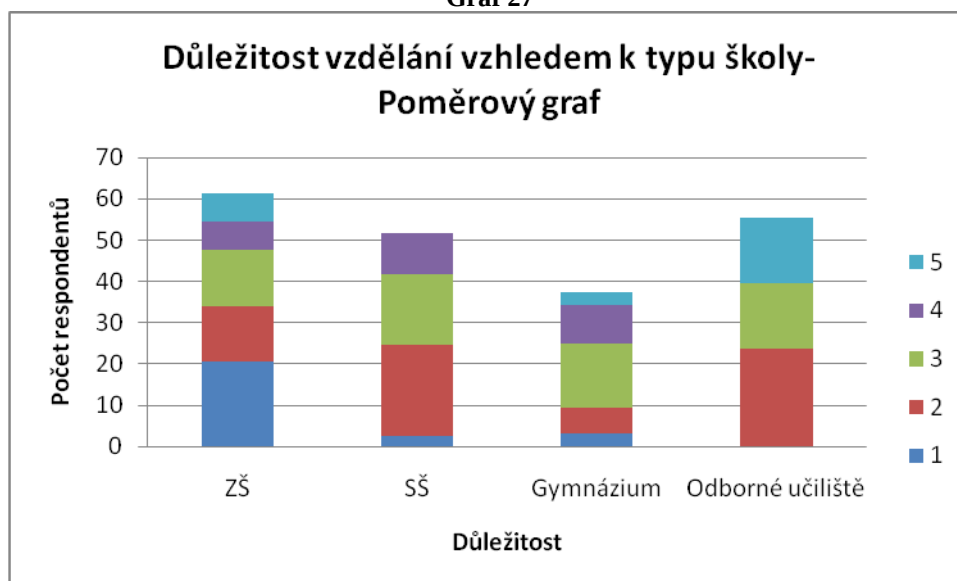
Graf 26

První graf ukazuje, jaký typ školy nejčastěji navštěvují respondenti, kteří volili hodnotu „vzdělání“ jako důležitou. Nejčastěji hodnotu „vzdělání“ volili studenti středních škol. Ani tento graf však nemůže být zcela objektivní, jelikož v mém výzkumném vzorku bylo mnohem méně žáků navštěvujících základní školu a odborné učiliště než studentů středních škol a gymnázia.

Z tohoto důvodu i zde uvádím další graf, který je také v poměru s celkovým počtem respondentů.

Graf 27

Na grafu vidíme, že hodnotu „vzdělání“ nepovažují jako nejdůležitější studenti gymnázia, ale dokonce ho naopak ve srovnání s ostatními typy škol volili jako hodnotu nejméně. Když jsme dali výsledky prvního grafu do odpovídajícího poměru ukázalo se, že nejdůležitější je vzdělání pro žáky na ZŠ. Následuje odborné učiliště a SŠ, mezi kterými už není ve výsledku patrný velký rozdíl.

Předpoklad č. 3 tedy **nebyl potvrzen.**

5 Závěr

V závěru práce bych se ráda zaměřila na shrnutí výsledků výzkumu a uvést návrhy, jak by bylo možné zjištěné výsledky využít.

Nejprve bych se chtěla vrátit k výsledkům předpokladů, které jsem si stanovila před začátkem výzkumu. Byl potvrzen pouze jeden ze tří mých předpokladů. Když jsem porovnála důležitost hodnoty vzdělání u mládeže, jejichž rodiče mají různý stupeň vzdělání, předpokládala jsem, že největší důležitost budou přikládat vzdělání žáci, jejichž rodiče vystudovali vysokou školu. Tento předpoklad se ukázal jako zcela nesprávný.

Pokud jsem srovnala důležitost všech nabízených hodnot vzhledem ke vzdělání rodičů, tak ani v tomto směru nebyly patrné ve vnímání hodnot žádné zásadní rozdíly. Tento výsledek připisuji tomu, že je zřejmě důležitější styl výchovy a hodnoty, ke kterým jsou děti od malička rodiči vedeni a nezáleží už tolik na tom, zda mají rodiče vystudovanou vysokou školu nebo základní vzdělání. Důležitější je přístup k dětem a hodnotová orientace celé rodiny, v níž dítě vyrůstá.

Dalším předpokladem, který se nepotvrdil, byl ten, že studenti na gymnáziu budou považovat vzdělání za více důležité než mládež studující na ostatních typech škol. K tomuto předpokladu jsem dospěla proto, že gymnazisté se po ukončení studia hlásí mnohem častěji k dalšímu studiu na vysoké škole. Ale ani tento předpoklad se neukázal jako správný. Z výsledků vyplynulo, že v poměru s celkovým počtem odpovídajících respondentů považují hodnotu vzdělání nejdůležitější žáci na základní škole. Výsledek je asi možné přisuzovat tomu, že žáci 8. třídy, kteří v dotazníku odpovídali, budou muset brzy zvolit typ školy, kam se budou hlásit po ukončení povinné školní docházky, a uvědomují si tak více hodnotu vzdělání pro jejich budoucnost.

Potvrdil se jediný můj předpoklad a to ten, že studenti, pro které je hodnota vzdělání důležitá mají z pravidla také lepší výsledky ve škole.

Dále si myslím, že nejčastěji zvolené hodnoty a jejich pořadí není nijak překvapující vzhledem k výčtu možností, jaké respondenti v mém dotazníku měli. A myslím si, že by se tento výběr hodnot nijak nelišil, ani kdyby se výzkum prováděl u starší generace.

Když jsem chtěla zjistit, jaké vzory má současná mládež, nepředpokládala jsem, že 14 respondentů (7%) si nevybere z mého výčtu možností a zaškrtně možnost JINÉ. Bohužel se mi nepovedlo zjistit, jaké jiné vzory než jsem uvedla ve svém výčtu, mládež

uznává. Pravděpodobně jsem některý důležitý vzor v dotazníku neuvedla. Myslím, že téma „*Vzory mládeže*“ by bylo vhodné pro další výzkum.

Se vzory souvisí i nejdůležitější lidé v životě mladého člověka. V tomto směru jsem nezjistila žádné zajímavé výsledky. Odpovědi respondentů na otevřenou otázku v dotazníku se téměř u všech opakovaly.

Pokud se zaměřím na nejvíce odsuzované jevy ve společnosti, je vidět, že současná mládež nejvíce odsuzuje jakékoli násilí. Nejčastěji odsouzené jevy byly „*týrání zvířat*“, „*války*“ a „*šikana*“. Za povšimnutí také stojí, že mládež je velmi tolerantní a nevdá jí rozdílnost lidí. Velký počet respondentů odsoudil „*rasismus*“ a „*diskriminaci homosexuálů*“.

Zajímavé zjištění pro mne bylo, že ačkoli 95 respondentů (13%) zvolilo jako odsouzeníhodný jev „*užívání drog*“, sám „*alkoholismus*“ zvolili pouze 18 respondentů (2%). Myslím si, že současná mládež si sice uvědomuje nebezpečnost drog, ale už nevěnuje pozornost tomu, že i přílišné pití alkoholu může být ničující. Mnoho mladých lidí pije a vnímá požívání alkoholu jako zábavu a relaxaci. Myslím, že nejde o problém jen mladých lidí, ale celé společnosti, která je k pití alkoholu velmi tolerantní a nevidí v něm žádný problém. Možná by bylo vhodné se na alkoholismus zaměřit při prevenci a vysvětlit mládeži, že nejsou špatné pouze tvrdé drogy.

Při porovnávání jednotlivých skupin respondentů jsem zaznamenala pouze některé méně výrazné rozdíly, které už jsou popsány výše.

Na závěr bych chtěla podotknout, že mě výsledky mého výzkumu potěšily. Myslím si, že je poznat, že současná mládež nemá pouze povrchní hodnoty, i když to tak mnohdy na starší generaci může působit.

Nakonec stejně není nejdůležitější, jaké hodnoty respondenti zaškrtnuli v dotazníku, ale podle čeho se v životě doopravdy řídí. Může být veliký rozdíl v tom, co si myslí, že by měli volit, aby to bylo správné, a mezi tím, jak to doopravdy cítí.

6 Seznam použité literatury

ADCOCK, C. J. *Základy psychologie*. 1. vyd. Praha: Orbis, 1973. 268 s.

ČAČKA, Otto. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 2. upr. vyd. Brno: 1998. 384 s.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. 655 s.

HAYESOVÁ, Nicky. *Základy sociální psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 168 s.

HELUS, Zdeněk. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 1995. 120 s. ISBN 80–7168-245–4.

JANOŠOVÁ, Pavlína. *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2008. 288 s. ISBN 978–80-247–2284-9.

JANOUSEK, Jaromír; BOKOROVÁ, Věra. *Motivace a civilizační proměny*. Praha: 1971. 276 s.

KAUFMANNOVÁ – HUBEROVÁ, Gertrud. *Děti potřebují rituály*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80–7178-203–3

KERN, Hans, et al. *Přehled psychologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 290 s.

MACEK, Petr. *Adolescence*. 2. upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 142 s.

NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia, 1995. 336 s. ISBN 80–200-0525–0

NAKONEČNÝ, Milan. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia, 1997. 272 s. ISBN 80–200-0592–7

ŘÍČAN, Pavel. *Cesta životem*. 1. vyd. Praha: Panorama, 1990. 440 s.

SAK, Petr. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 292 s. ISBN 80–7229-042–8

SMÉKAL, Vladimír, MACEK, Petr. *Utváření a vývoj osobnosti: Psychologické, sociální a pedagogické aspekty*. 1. vyd. Brno: Barrister a Principal, 2002. ISBN 80–85947-83–8

ŠTEFANOVIČ, Jozef. *Psychologie: pro gymnázia a třídy gymnázia s pedagogickým zaměřením*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982. 365 s.

TAXOVÁ, Jiřina. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 276 s.

7 Přílohy:

7.1 *Seznam příloh:*

7.1.1 Dotazník

Dotazník

Dobrý den,
tímto dotazníkem bych chtěla zjistit něco o Tvé hodnotové orientaci a o Tvých vzorech. Tento dotazník je anonymní a získané informace budou sloužit pouze k vytvoření praktické části bakalářské práce na téma „Hodnotový svět současné mládeže“, proto prosím o co nejupřímnější zodpovězení otázek.

Děkuji za vyplnění a moc si vážím Tvé spolupráce.

Tereza Havelková
studentka Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, obor Sociální pedagogika

Prosím, zakřížkuj správnou variantu:

Jsem chlapec ()

dívka ()

Navštěvuji: základní školu ()

střední školu ()

gymnázium ()

odborné učiliště ()

Věk

Bydlím ve městě ()

na vesnici ()

Nejvyšší dosažené vzdělání rodičů:

Matka:

VŠ ()

Maturita ()

Vyučena ()

Základní vzdělání ()

Otec:

VŠ ()

Maturita ()

Vyučen ()

Základní vzdělání ()

Jaký je Tvůj celkový prospěch?

Výborný ()

Průměrný ()

Nedostatečný ()

Z následujících pojmů vyber 5 takových, které jsou pro tebe **nejdůležitější**. Potom těchto pět seřaď podle důležitosti tak, že napíšeš pořadové číslo 1–5 tak, aby č. 1 byl pojem nejvíce důležitý.

	5 nejdůležitějších označ křížkem	Napiš pořadové číslo 1 – 5
Partnerský vztah		
Rodina a děti		
Zajímavá práce		
Přátelství		
Vzdělání		
Rozvoj osobnosti		
Láska		
Úspěšnost v zaměstnání		
Užitečnost druhým		
Politická angažovanost		
Uspokojování zájmů a koníčků		
Majetek, vysoký plat		
Veřejně prospěšná činnost		
Mír		
Zdraví		
Udržovat zdravé životní prostředí		
Svoboda		
Demokracie		
Pravda, poznání		
Čestné jednání		
Mít uznání dospělých		
Soukromí		
Víra, náboženství		
Rozumět si s rodiči		
Mít uznání vrstevníků		

Máš nějaký životní vzor? V případě že ano, zakřížkuj kdo to je?

Otec ()

Matka ()

Sourozenec ()

Jiný příbuzný ()

Učitel ()

Kamarád/ka ()

Zpěvák/herec/jiný umělec ()

Sportovec ()

Politik ()

Představitel některé profese ()

Literární/filmová postava ()

Jiné ()

Nemám ()

Napiš, kteří lidé jsou pro tebe v životě nejdůležitější?

Které z následujících jevů považuješ za nejvíce **nepřijatelné**? Vyber 5, o kterých si myslíš, že jsou **nejhorší** a poté těchto 5 seřaď tak, že napíšeš číslo 1–5 tak, aby č. 1 byl jev, který nejvíce odsuzuješ.

	5 nejdůležitějších označ křížkem	Napiš pořadové číslo 1 – 5
Kriminalita		
Sebevražednost		
Alkoholismus		
Kouření		
Užívání drog		
Diskriminace homosexuálů		
Rasismus		
Prostituce		
Šikana		
Války		
Nerovnoprávnost mužů a žen		
Týrání zvířat		